

Lietuvos
audiosensorinė
biblioteka

Disleksija – nauja ELVIS vartotojų grupė: auditorijos apžvalga, patirtys ir poreikiai

2024-06-25

Tyrimo ataskaita

Sudarė LAB vyr. informacijos specialistas-tyrėjas
Ignas Vyšniauskas

Turinys

1 Įžanga	3
2 Tyrimo tikslai ir metodai	4
3 Auditorijos apžvalga: žvilgsnis iš toli	5
4 Mokyklinio amžiaus ELVIS vartotojų, turinčių disleksiją, patirtys ir poreikiai.....	16
5 Apibendrinimas ir rekomendacijos	37
Šaltiniai.....	43
Paveikslėlių sąrašas	45
1 priedas: Skaitymo pomėgiai – statistika	46
2 priedas: Interviu gairės	53

1 Įžanga

Biblioteka ELVIS pradėjo veikti 2012 m. – prieš 12 metų. Teisiškai, jau nuo 2016 m., pasikeitus LAB nuostatom¹, ELVIS vartotojais gali tapti visi negalintys skaityti įprastai, nepriklausomai nuo konkrečios negalios ar sutrikimo, įskaitant ir vaikus su mokymosi sutrikimais. Tačiau iki 2020 metų beveik visi vartotojai ELVIS naudojo dėl turimų regos sunkumų. Buvo tik pavieniai vartotojai, negalintys skaityti įprastai dėl kitų sutrikimų. Situacija pradėjo keistis 2020 m., LAB pradėjus aktyviai siekti skirtingų auditorijų įtraukties. Ypač daug dėmesio buvo skiriama skaitymo sutrikimams (disleksijai): organizuojami renginiai, mokymai disleksijos tema, Lietuvoje inicijuota disleksijos pažinimo savaitė, į leidybos planus įtraukiama daugiau knygų vaikams bei rekomenduojamos mokyklinės literatūros, prasidėjo aktyvus darbas su pedagogine psichologine tarnyba (PPT) ir ugdymo įstaigomis. 2021 m. rugsėjį atnaujinta ELVIS sistema, siekiant ją padaryti patogesnę ir patrauklesnę skirtingoms vartotojų grupėms.

Šių iniciatyvų dėka nuo 2021 m. sparčiai auga ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, dalis². Šiandien jie sudaro virš ketvirčio visų vartotojų. Tai itin spartus augimas ir kartu naujas iššūkis bibliotekai, kadangi ši auditorija yra mažiau pažįstama. Ją sudaro daugiausiai vaikai, kurių poreikiai stipriai skiriasi nuo jau daug metų nekintančios pagrindinės LAB vartotojų grupės – vyresnio amžiaus žmonių su regos sutrikimais – poreikių.

Vaikų garsinių knygų naudojimo būdai, jų pomėgiai ir lūkesčiai nėra gerai pažinti ir išanalizuoti, todėl šiuo tyrimu siekiama tikslingai įsigilinti į šios auditorijos patirtis naudojantis biblioteka ELVIS. Itin svarbi yra ir tėvų rolė – tiek registruojant, tiek skatinant garsinių knygų naudojimą – todėl tyrime atsižvelgiama ir į jų indėlį bei perspektyvą.

Pastabos dėl terminologijos:

Skaitymo gebėjimai (ir sunkumai) sudaro spektrą, kurį nulemia daugialypiai genetiniai bei aplinkos faktoriai, dažnai susiję su gretutiniais neurologiniais, emociniais ir kitais vaiko ypatumais³. Nėra vieno universalaus kriterijaus, pagal kurį būtų nustatoma disleksijos diagnozė, todėl šioje ataskaitoje terminai „disleksija“, „skaitymo sutrikimas“ ir „skaitymo sunkumai“ yra naudojami kaip sinonimai, pabrėžiantys kiek skirtingus aspektus:

- **Skaitymo sunkumai:** lėtesnis ir mažiau sklandus teksto skaitymas (lyginant su bendraamžiais), kai jo priežastis nėra vien nepakankamas lavinimas. Plačiausia sąvoka, apimanti tiek formaliai diagnozuotus atvejus, tiek jaučiamus ir / ar numanomus atvejus, bei pabrėžianti žmogaus patirtį.
- **Skaitymo sutrikimas:** ryškūs skaitymo sunkumai, kurie atitinka švietimo ar kitų institucijų naudojamus diagnostinius kriterijus. Sąvoka naudojama kalbant apie statistiką, klasifikavimą, diagnozes ir pan.
- **Disleksija:** mokymosi sutrikimas, pasireiškiantis kaip skaitymo sunkumai, bet dažnai susijęs ir su kitais gebėjimais (pvz., rašymu, atmintimi). Sąvoka naudojama pabrėžiant šio ypatumo daugialypiškumą, kalbant apie tarptautinį kontekstą, akcentuojant disleksijos bendruomenę ir identitetą.

¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3af0db30924911e68adcda1bb2f432d1?jfwid=-19syzx23tg>

² Plačiau šis pokytis aprašytas 2022 m. ELVIS vartotojų tyrimo ataskaitoje.

³ Plačiau: „Skaitymo sunkumai ir intelektas: kaip keičiasi disleksijos apibrėžimas 21-ame amžiuje“ <http://disleksija.lbiblioteka.lt/2023/06/19/skaitymo-sunkumai-ir-intelektas-kaip-keiciasi-disleksijos-apibrezimas-21-ame-amziuje/>

2 Tyrimo tikslai ir metodai

Tikslinė grupė: Mokyklinio amžiaus (7-18 m.) ELVIS vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, ir jų tėvai.

Tyrimo tikslai:

1. Apibūdinti ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, segmentą.
2. Suprasti mokyklinio amžiaus ELVIS vartotojų patirtis bei poreikius naudojant ELVIS platformą, garsines knygas ir prieinamo formato leidinius.

Tyrimo uždaviniai:

Tyrimu siekiama geriau pažinti tyrimo tikslinę grupę (TG) ir suprasti šiuos aspektus:

- demografinės savybės;
- ELVIS platformos ir fondo naudojimo ypatumus;
- patirtis ir poreikius skaitant garsines knygas;
- garsinių knygų paieškos ir atrankos būdus;
- klausymui ir skaitymui naudojamus įrenginius;
- (tėvų) žinias apie pagalbines priemones, padedančias skaityti, ir jų naudojimą;
- (vaikų ir tėvų) prieinamų mokymosi priemonių poreikį ir naudojimą;
- būdus kaip atrandama ELVIS biblioteka, vartotojo „kelionė“.

2.1 Tyrimo duomenys ir metodai

Tyrimo empiriniai duomenys susideda iš dviejų dalių: kiekybinių (ELVIS vartotojų statistika) ir kokybinių (interviu su tėvais).

2.1.1 Kiekybiniai duomenys (ELVIS statistika)

ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, demografiniai bei aktyvumo statistiniai duomenys ir ELVIS leidinių katalogo duomenys iš ELVIS duomenų bazės. Naudojami duomenys iki 2023 m. pabaigos (2023-12-31).

2.1.2 Kokybiniai duomenys (interviu)

11 pusiau struktūruotų interviu su vaikų tėvais, atlikti 2023 m. gruodį – 2024 m. kovą. Vidutinė interviu trukmė: 45 min., bendra trukmė: 8 val. 14 min.

Imtis ir atranka: interviu dalyviai buvo atrinkti patogumo būdu: 4 buvo žinomi LAB tyrėjams iš anksčiau, kiti – atsiliepė į internetinį kvietimą dalyvauti tyrime (2 – išplatintame per naujienlaiškį, 5 – išplatintame Facebook grupėje „Disleksija tėvams“). Dvejuose interviu kartu su tėvais dalį laiko dalyvavo ir vaikai. Tėvai buvo informuoti apie tyrimo tikslus, anonimiškumo užtikrinimą bei duomenų panaudojimą ir davė savo žodinį sutikimą.

Analizės metodai: interviu buvo įrašyti, transkribuoti, koduojami, o vėliau atliekama teminė analizė⁴ pagal tyrimo uždavinius. Respondentus identifikuojanti medžiaga buvo anonimizuota, ataskaitoje naudojami respondentų vardai yra pseudonimai, sukeistos kai kurių respondentų lytys. Tiesioginės citatos pateiktos originalia kalba su minimaliomis korekcijomis (panaikinti šnekamosios kalbos elementai, pasikartojimai, suderinti linksniai ir kiti smulkūs gramatiniai pakeitimai).

2 priede (p. 53) pateikiamas naudotas interviu gidas (klausimynas). Dalis klausimų buvo skirti temoms, nesusijusioms su šiuo tyrimu, todėl atsakymai į juos nėra apžvelgiami šioje ataskaitoje.

⁴ Braun ir Clarke, *Thematic Analysis*.

3 Auditorijos apžvalga: žvilgsnis iš toli

Remiantis ELVIS statistiniais duomenimis, pradžioje apžvelgiame vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, bendrą auditorijos sandarą ir ypatumus.

3.1 Trumpai: pagrindiniai faktai

Pagrindiniai (statistiniai) faktai apie ELVIS vartotojus, turinčius skaitymo sutrikimą:

- **Nauji:** atsiranda ELVIS vartotojų gretose tik nuo 2020 m.
- **Augantis segmentas:** 2023 metais ELVIS leidinius naudojo beveik 850 žmonių, turinčių disleksiją – ketvirtis visų 2023 m. aktyvių ELVIS vartotojų.
- **Jauni:** 9 iš 10 yra mokyklinio amžiaus, pusė – 11–14 metų (5–8 kl.). Dažniausiai tampa ELVIS vartotojais pradinėse arba vidurinėse klasėse.
- **Neatrasti:** mažiau nei 5% Lietuvos mokinių, turinčių skaitymo sutrikimą, naudojami ELVIS.
- **Miestiečiai:** dauguma yra iš didmiesčių, virš pusės yra iš Vilniaus.
- **Skaitantys mažiau:** vidutinis skaitytų leidinių skaičius tris kartus mažesnis nei kitų ELVIS vartotojų.
- **Technologiški:** daug labiau linkę klausytis leidinių tiesiogiai per ELVIS puslapį nei kiti vartotojai, naudoja daugiau skirtingų įrenginių, dažniau naudojami išmaniaisiais telefonais.
- **Savarankiški:** beveik visiškai nesinaudoja bibliotekinių teikiama leidinių išdavimo paslauga.
- **Įvairių literatūrinių poreikių:** vaikams augant, sparčiai keičiasi ir jų literatūriniai poreikiai, todėl skaitomos knygos ir jų žanrai stipriai priklauso nuo amžiaus.

3.2 Disleksija Lietuvoje – įverčiai ir situacija

Įvertinti mokinių, kurie turi skaitymo sutrikimą, skaičių Lietuvoje yra sudėtinga, kadangi nėra tinkamos oficialiosios statistikos. Duomenis apie mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), renka ir teikia Nacionalinė švietimo agentūra (NŠA) per Švietimo valdymo informacinę sistemą (ŠVIS)⁵. Šiuose duomenyse „Skaitymo sutrikimai“ yra viena iš SUP subkategorijų tarp „Specifinių mokymosi sutrikimų“. Pagal šią subkategoriją, skaitymo sutrikimas 2023 m. buvo diagnozuotas tik 75 mokiniams, t. y. maždaug 1 iš 5000 mokinių bendrojo ugdymo mokyklose. Lyginant su moksliniais tyrimais⁶, kurie dažniausiai disleksijos paplitimą vertina tarp 3% ir 10%, skaitymo sutrikimų paplitimas Lietuvoje pagal NŠA statistiką (0.02%) yra (netgi pagal konservatyviausius vertinimus) bent 100 kartų per mažas.

Tai, jog oficialioji statistika neatspindi realaus vaikų su skaitymo sunkumais skaičiaus, sufleruoja ir kita NŠA SUP kategorija. 2023 m. 19 178 mokiniams bendrojo ugdymo mokyklose buvo diagnozuoti kalbėjimo arba kalbos sutrikimai – tai sudaro 5.5% visų mokinių. Fonetinis ir fonologinis kalbos nepakankamumas dažnai yra faktorius, lemiantis ir skaitymo sunkumus⁷. Skirtingi tyrimai vertina⁸, jog tarp 20 ir 70% vaikų, susiduriančių su kalbos raidos problemomis, turi ir skaitymo sunkumų. Remiantis šiomis įžvalgomis, tarp kalbos sutrikimų turinčių mokinių gali būti nuo 400 iki 13 000 vaikų su skaitymo sutrikimais – bent 5 arba beveik 200 kartų daugiau, nei dabar indikuoja NŠA oficialioji statistika. Šiuos neatitikimus lemia ne tik tai, jog vietoje skaitymo sutrikimo gali būti diagnozuojamas kitas (dažniausiai „platesnis“) sutrikimas, bet ir tai, jog dauguma disleksijos atvejų lieka nedidžiosios.

⁵ Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai bendrojo ugdymo mokyklų bendrosiose klasėse 2023-2024 m. Švietimo valdymo informacinė sistema. <https://svis.emokykla.lt/1-mokykla/>

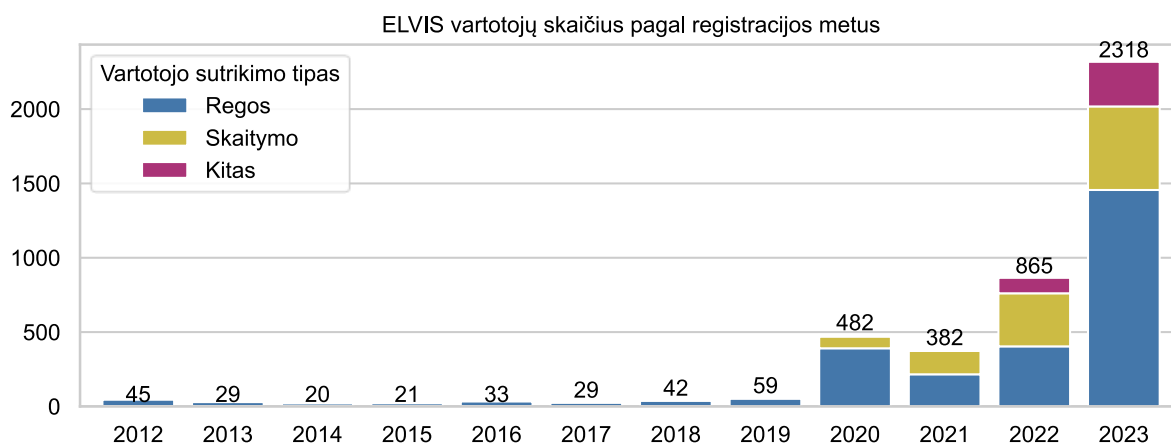
⁶ Wagner ir kt., „The Prevalence of Dyslexia“.

⁷ Labanienė, „Skaitymo sunkumų prognostiniai veiksniai ikimokykliniame amžiuje“.

⁸ Adlof ir Hogan, „Understanding Dyslexia in the Context of Developmental Language Disorders“.

Tikslios vaikų, turinčių skaitymo sutrikimus, dalies nustatymas nėra vien Lietuvos problema. Skirtingose ES šalyse vertinimai svyruoja nuo mažiau nei 1% iki daugiau nei 15%⁹ netgi tos pačios šalis viduje, priklausomai nuo naudojamos metodologijos ir kriterijų. Stokojant tikslesnių duomenų, šio tyrimo kontekste vertiname, jog Lietuvoje esanti vaikų, turinčių skaitymo sutrikimą, dalis neturėtų stipriai skirtis nuo ES vidurkio – 7%, atitinkančio akademinėje literatūroje randamus įverčius ir mažesnio, nei Europos disleksijos asociacijos įvertis (9–12%)¹⁰. Pagal 7% disleksijos paplitimo vertinimą, Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose turėtų būti maždaug 24 tūkst. vaikų, susiduriančių su skaitymo sunkumais, o iš viso Lietuvoje – apie 200 tūkst. gyventojų.

3.3 ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, augimas

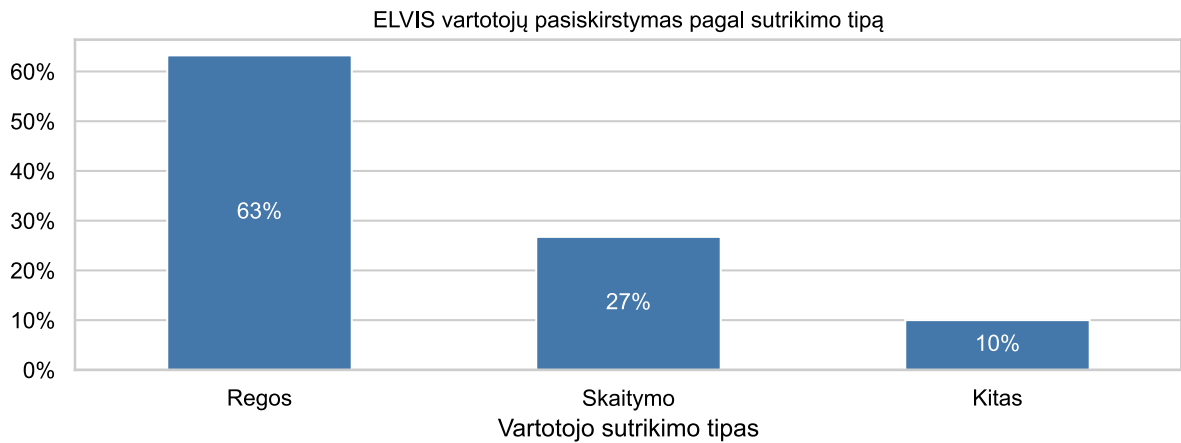
1 pav. ELVIS vartotojų skaičius pagal registracijos metus.

Kaip minėta įžangoje, vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, yra sparčiai auganti ELVIS vartotojų dalis. 2021 ir 2022 m. vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, registracijos sudarė net 40% visų naujų registracijų. 2023 m. ši dalis sumažėjo iki 24%, bet išliko aukšta. Procentinį sumažėjimą iš dalies nulėmė itin aktyvi „Klausytis knygų paprasta“ kampanija¹¹, dėl kurios padidėjo bendras registracijų skaičius ir kurios tikslinė grupė – vyresnio amžiaus žmonės. 2023 m. pabaigoje beveik 3 iš 10 ELVIS vartotojų buvo su skaitymo sutrikimais – viso 1157 vartotojai. Tai didžiulis pokytis, įvykęs per labai trumpą laiką.

⁹ „National Dyslexia Measurements Across Europe: Report“, Dyslexia Compass.

¹⁰ „What is dyslexia“, European Dyslexia Association: <https://eda-info.eu/what-is-dyslexia/>

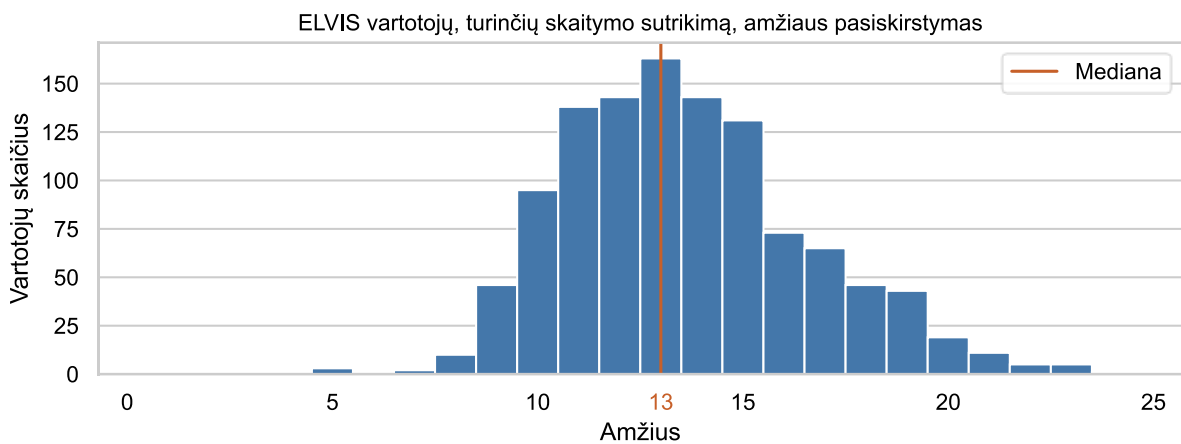
¹¹ Plačiau: <https://elvislab.lt/elvis-autobusas>

2 pav. ELVIS vartotojų pasiskirstymas pagal sutrikimo tipą.

3.4 Demografinė statistika

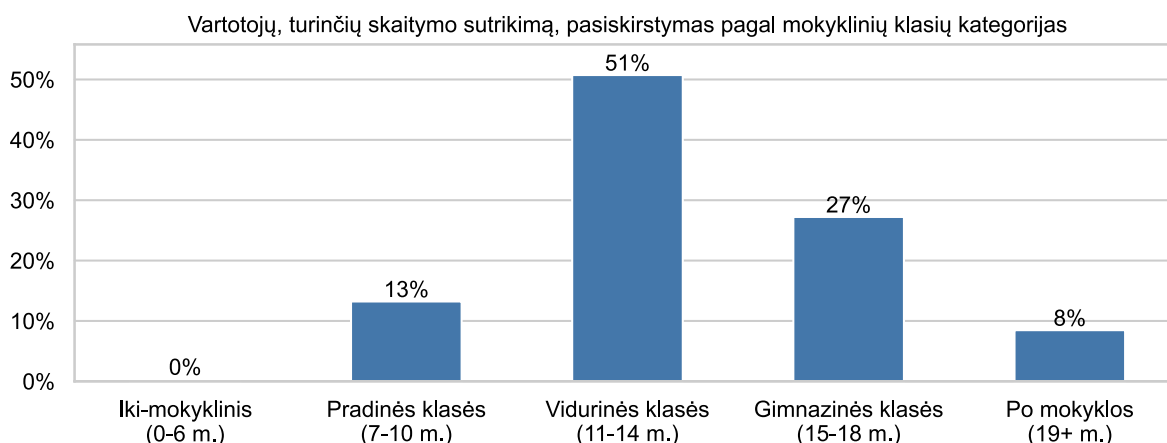
3.4.1 Amžius

98.79% vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, procentilė pagal amžių

3 pav. ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, amžiaus pasiskirstymas.

Dauguma ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, yra mokyklinio amžiaus – vaikai tarp 7 ir 18 m. sudaro net 91% šios grupės. Vyriausiam skaitymo sutrikimą turinčiam vartotojui – 76 m., vidutinis vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, amžius (mediana) – 13 m. Palyginimui, kitų ELVIS vartotojų amžiaus mediana yra net 6 kartus didesnė – 73 metai.

4 pav. Vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, pasiskirstymas pagal mokyklinių klasių kategorijas.

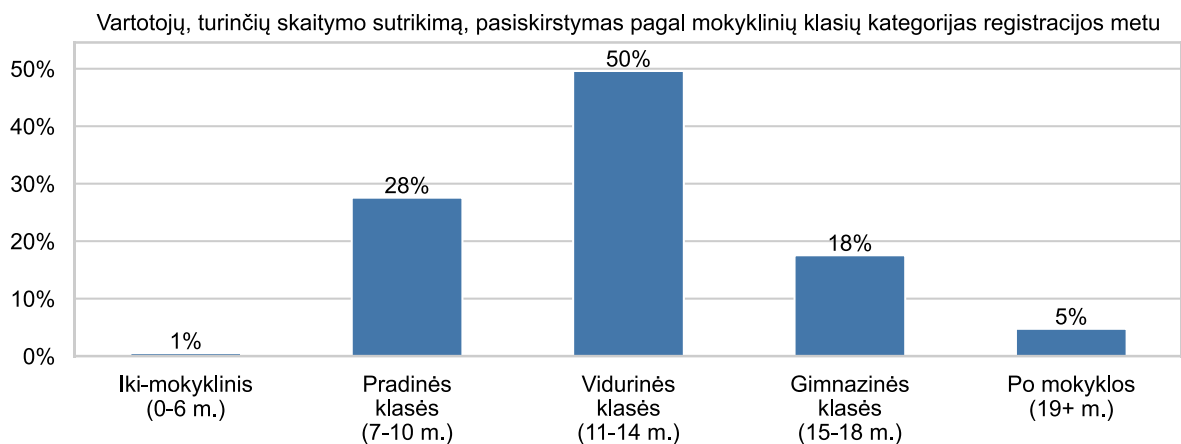
Daugiausiai yra vidurinių klasių (11–14 m.) ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą – net 51%. Vartotojų pradinėse klasėse dalis yra gan žema (13%) – šis aspektas plačiau nagrinėjamas kitame skyriuje. Mažiausiai yra ikimokyklinio amžiaus ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą – vos 4 (0.3%), todėl tolimesnėje analizėje ši grupė dažniausiai neatvaizduojama.

Remiantis aukščiau aptartu Lietuvos mokinių, turinčių skaitymo sutrikimus, vertinimu (žr. skyrių 3.2), mokyklinio amžiaus ELVIS vartotojai (1055) sudarytų tik apie 4.3% visų Lietuvos mokinių, galimai turinčių skaitymo sutrikimą. Vidurinių klasių (11–14 m.) ELVIS skaitytojai (587) sudarytų šiek tiek daugiau – apie 7% 5–8 klasių mokinių bendrojo ugdymo mokyklose, turinčių skaitymo sutrikimą. Tai aiškiai rodo, jog šiai ELVIS vartotojų grupei dar yra daug erdvės augti.

3.4.2 Amžiaus registracijos į ELVIS metu

Vaikams augant, itin sparčiai keičiasi skaitymo galimybės ir poreikiai, todėl svarbu žinoti, kokio amžiaus jie tampa ELVIS skaitytojais. Tai galima nustatyti pagal vartotojų amžių registracijos į ELVIS metu (pvz., jei šiandien vartotojui 13 metų ir jis užsiregistravo prieš du metus, tai jo amžiaus registracijos metu yra 11 metų).

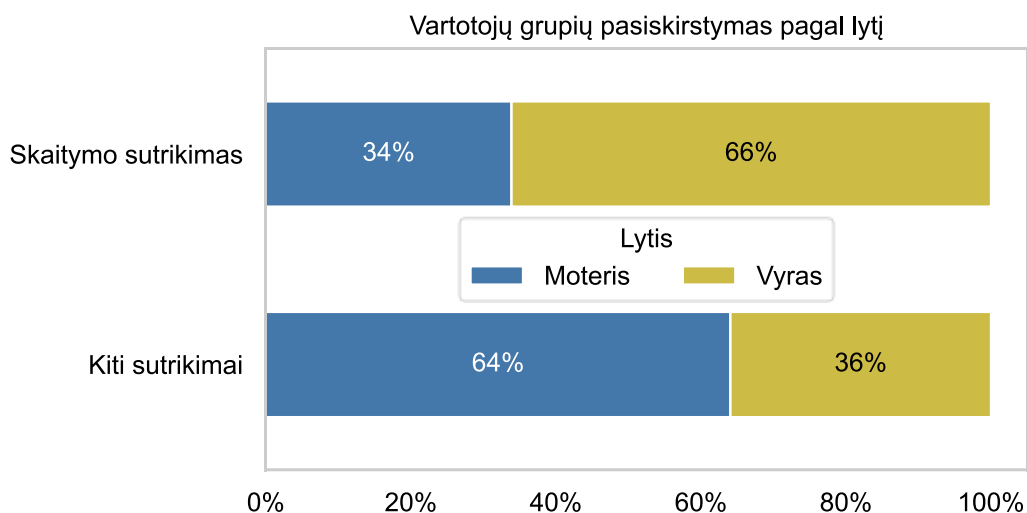
Amžiaus registracijos metu pasiskirstymas rodo, jog pusė ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, prisiregistruoja būdami vidurinėse klasėse, o 28% registruojasi būdami pradinėse klasėse. Kadangi skaitymo sutrikimai dažnai tampa akivaizdus 1–2 klasėje, kuomet vaikai intensyviai pradeda mokytis skaityti ir rašyti, ši statistika gali indikuoti, jog sutrikimai yra diagnozuojami per vėlai arba tėvai vėliau gauna informaciją apie ELVIS. Tarp 2023 m. užregistravusių vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, pradinių klasių procentinė dalis dar mažesnė (20%), todėl nepanašu, kad ši tendencija gerėtų.

5 pav. Vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, pasiskirstymas pagal mokyklinių klasių kategorijas registracijos metu.

3.4.3 Lytis

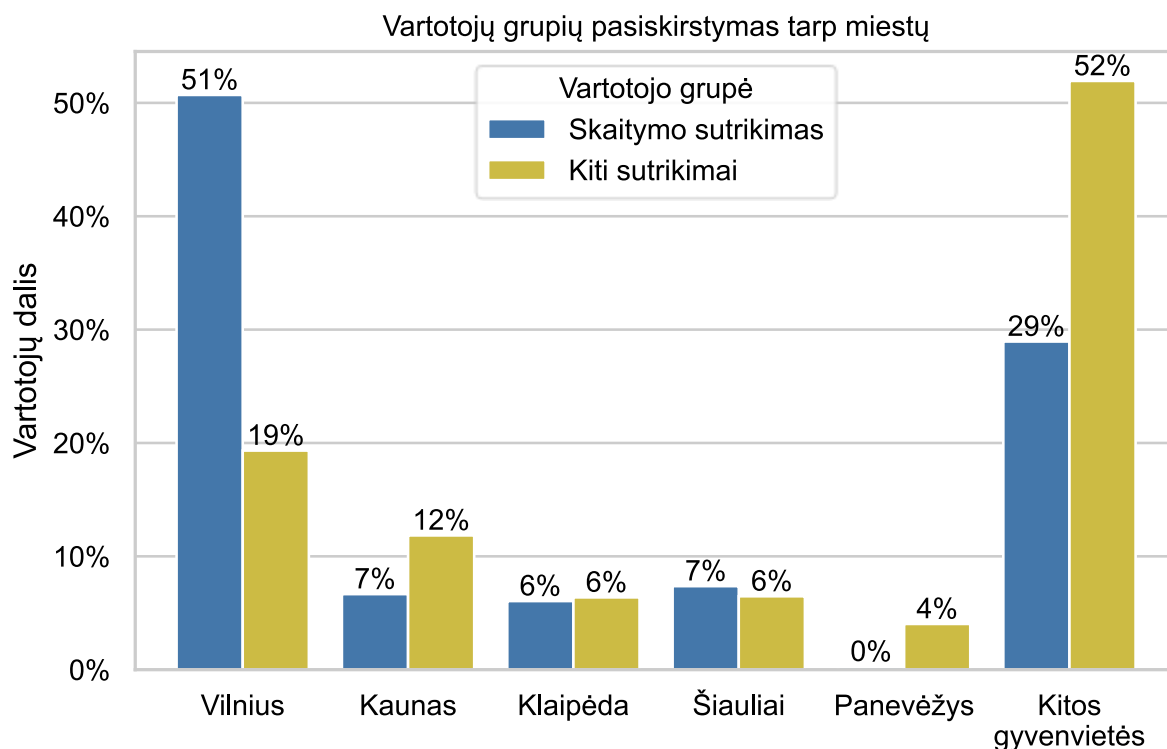
Tarp vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, vyrų (berniukų) yra beveik dvigubai daugiau nei moterų (mergaičių). Tarp likusių ELVIS vartotojų šis pasiskirstymas beveik atvirkštinis: 64% moterų ir 36% vyrų. Kaip aptarta 2022 m. ELVIS vartotojų tyrimo ataskaitoje, tai atitinka dvi tendencijas: berniukams 2–3 kartus dažniau diagnozuojama disleksija, o bendroje Lietuvos populiacijoje, tarp pensinio amžiaus žmonių moterų yra beveik dvigubai daugiau nei vyrų.

6 pav. Vartotojų grupių pasiskirstymas pagal lytį.

3.4.4 Gyvenama vieta

Daugiau nei pusė (51%) ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, gyvena Vilniaus mieste. Tai itin skiriasi nuo kitų ELVIS vartotojų, iš kurių tik 19% gyvena Vilniuje. Kituose didžiuosiuose miestuose vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, pasiskirstymas panašus (Klaipėda, Šiauliai) arba mažesnis (Kaunas, Panevėžys). Stipriai skiriasi ne didžiuosiuose miestuose gyvenančių dalis – čia vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, yra beveik 30%, o kitų ELVIS vartotojų – virš pusės (52%). Apibendrinant, beveik 70% vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, yra iš didmiesčių ir net 51% – iš Vilniaus.

7 pav. Vartotojų grupių pasiskirstymas tarp miestų.

3.5 Skaitymo aktyvumas

3.5.1 Bendras aktyvumas

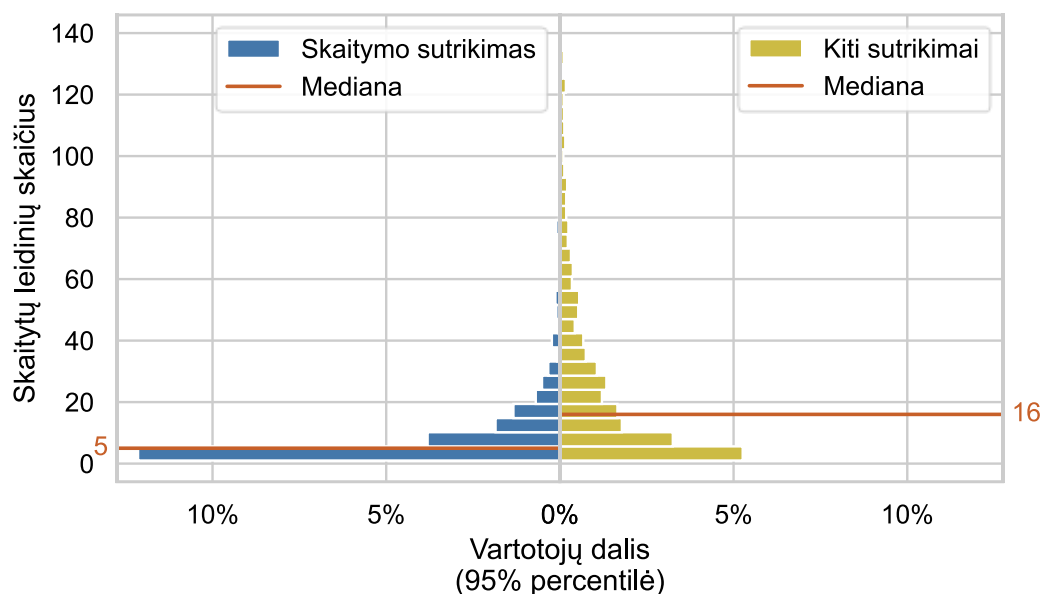
Aktyvūs vartotojai – tai vartotojai, kurie per 2023 m. klausėsi bent vieno ELVIS leidinio. 73% visų registruotų vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, buvo aktyvūs – viso 848 žmonės (tai sudaro 25% visų 2023 m. aktyvių ELVIS vartotojų). Palyginimui, vartotojų su kitais sutrikimais aktyvi dalis truputį didesnė – 81%. Egzistuojantį skirtumą sunku interpretuoti, nes nemaža dalis kitų vartotojų yra ilgamečiai LAB skaitytojai, tuo tarpu vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, naudojami ELVIS tik keletą metų. ELVIS duomenų bazėje taip pat nėra saugomi vartotojai, nebuvo aktyvūs per paskutinius 2 metus, todėl tai iškreipia ilgesnio laikotarpio statistiką.

Tarp vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, amžiaus grupių didelių aktyvumo skirtumų nėra: aktyviausi pradinių klasių skaitytojai (77%), mažiausiai aktyvūs – po mokyklinio amžiaus (70%).

3.5.2 Skaitytų leidinių kiekis

ELVIS vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, skaito mažiau nei kiti vartotojai: 2023 metais vidutinis vartotojas, turintis skaitymo sutrikimą, skaitė 5 leidinius (mediana), tuo tarpu kiti vartotojai tris kartus daugiau – 16 leidinių. Taip pat stipriai skiriasi skaitytų leidinių skaičiaus dispersijos (variacijos koeficientai atitinkamai $CV=1.76$ ir $CV=2.14$).

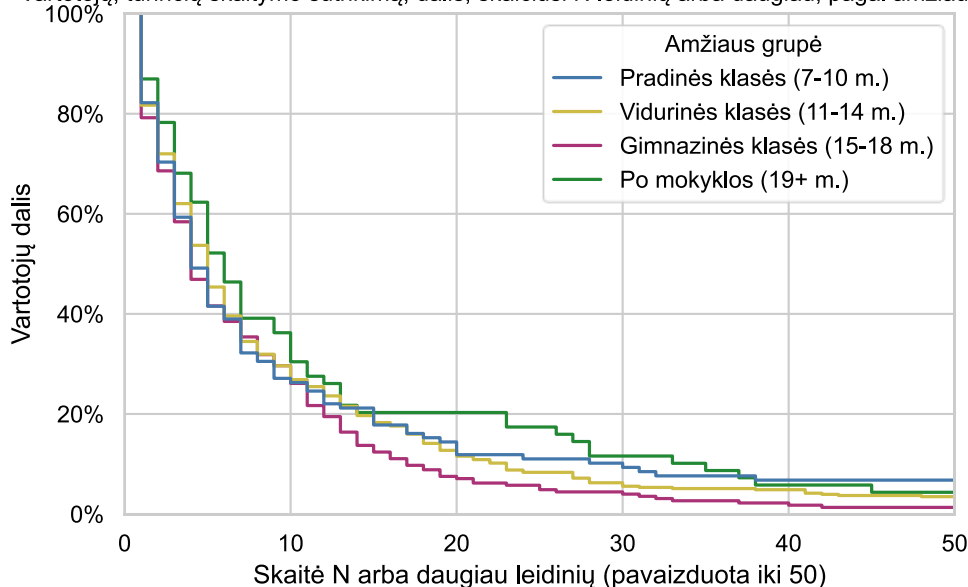
Vartotojų pasiskirstymas pagal 2023 metais skaitytų leidinių skaičių

8 pav. Vartotojų pasiskirstymas pagal 2023 metais skaitytų leidinių skaičių.

Vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, skaitymo intensyvumas tarp skirtingų amžiaus grupių yra gan panašus: skaitytų leidinių skaičiaus mediana yra 4–6 leidiniai tarp visų grupių, o 75% vartotojų visose grupėse per 2023 m. skaitė ne daugiau nei 11–14 leidinių. Tačiau visose grupėse yra ir itin aktyvių skaitytojų, skaičius po 100 ar daugiau leidinių.

Vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, dalis, skaičiusi N leidinių arba daugiau, pagal amžiaus grupes

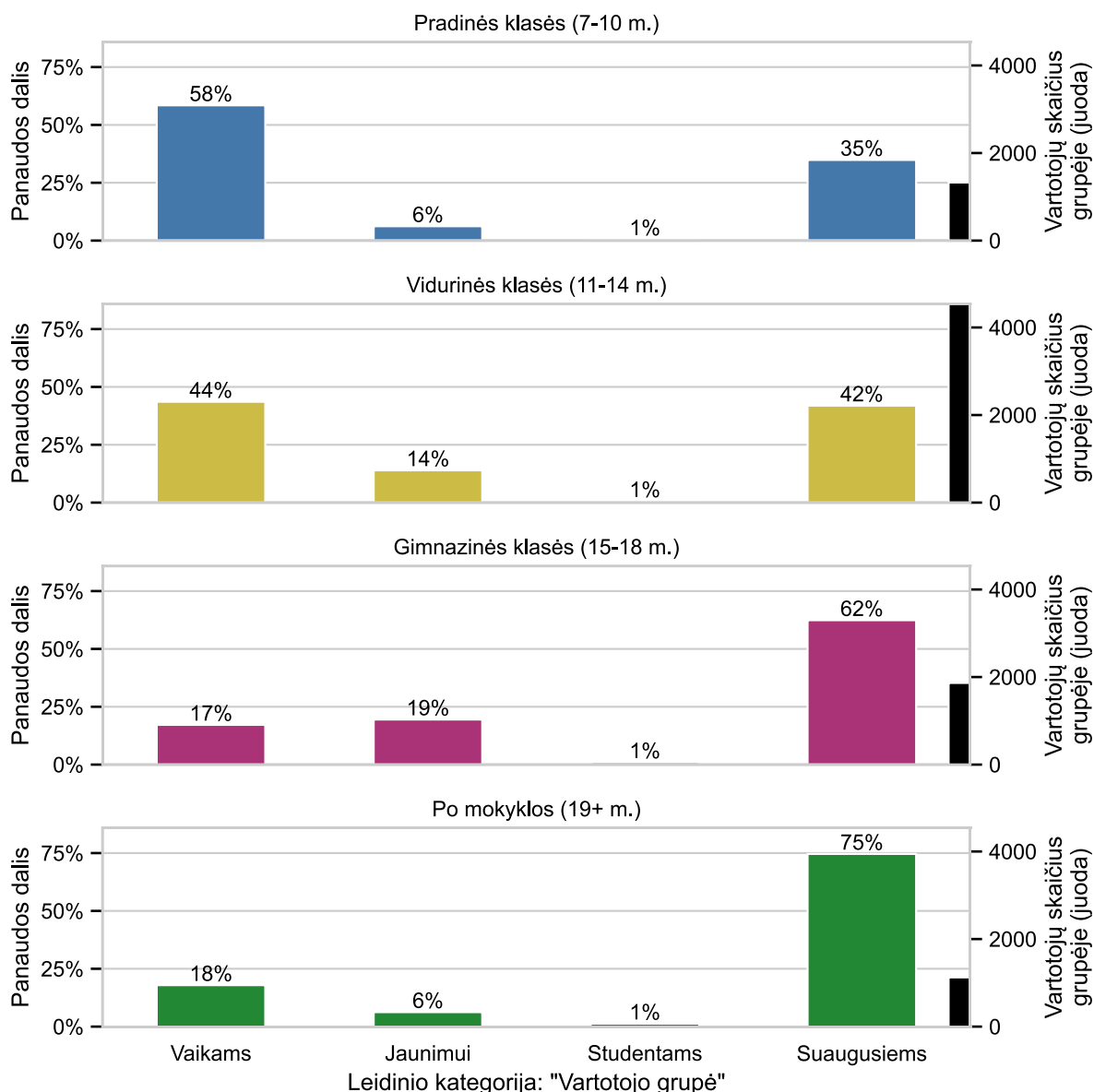
9 pav. Vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, dalis, skaičiusi N leidinių arba daugiau, pagal amžiaus grupes.

3.5.3 Skaitomų leidinių kategorijos

Šiame skyriuje trumpai aptariame tyrimo tikslinės grupės skaitomų leidinių kategorijas. Skaitoma literatūra ir ELVIS leidinių klasifikavimo niuansai plačiau aptariami priede apie skaitymo pomėgius (1 priedas, p. 46).

Vaikų, turinčių skaitymo sutrikimą, skaitomus leidinius labiausiai nulemia jų amžius. Ši grupė net 7 kartus dažniau skaito literatūrą vaikams (37% panaudos), nei kiti vartotojai (5% panaudos). Atitinkamai literatūra jaunimui yra skaitoma 4 kartus dažniau (13% panaudos) nei kitų vartotojų (3% panaudos).

Žvelgiant pagal amžiaus grupes (10 pav.), matosi kryptingas judėjimas nuo literatūros vaikams iki suaugusiųjų literatūros: tarp pradinės klasių vartotojų dauguma (58% panaudos) skaitomų leidinių yra literatūra vaikams, o tarp gimnazinių klasių dauguma (62% panaudos) skaitomų leidinių jau yra literatūra suaugusiems. Svarbu pastebėti, jog šią statistiką dalinai iškreipia ELVIS leidinių katalogavimo būdas.

10 pav. Panauda pagal leidinio kategoriją tarp skirtingų vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, amžiaus grupių.

3.5.4 Aktyvumo apibendrinimas

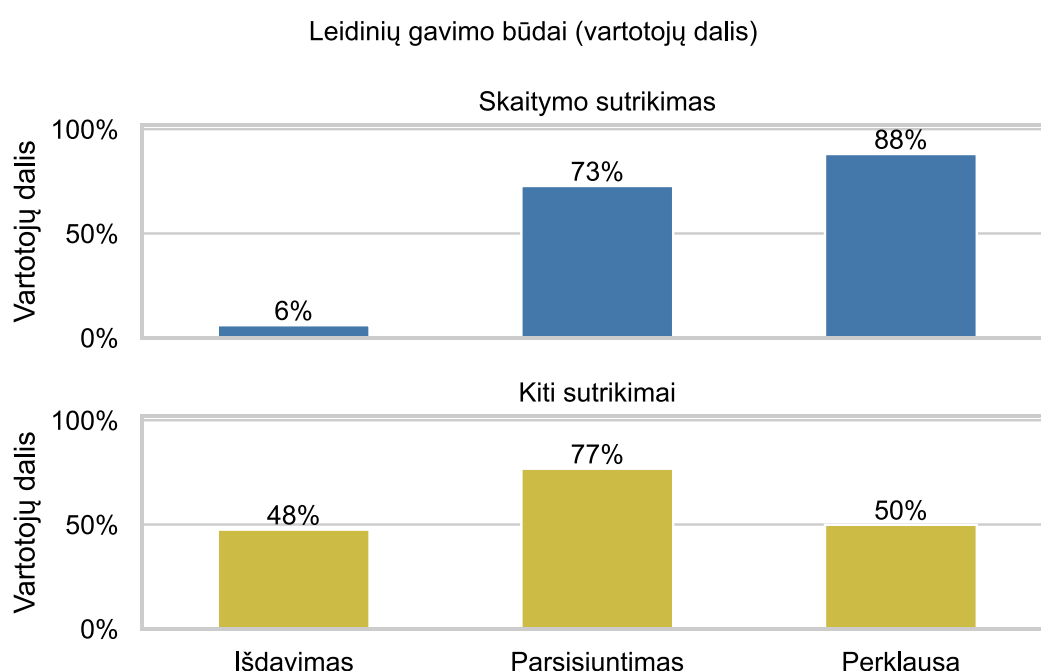
- 73% (848) registruotų vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, buvo aktyvūs (skaitė leidinius) 2023 m.
- Vidutinis vartotojas, turintis skaitymo sutrikimą, per 2023 m. skaitė 5 leidinius.

- Vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, skaito gerokai mažiau nei kiti (vidutinis skaitytų leidinių skaičius yra 3 kartus mažesnis).
- Tarp amžiaus grupių didelių aktyvumo skirtumų nėra, tačiau stipriai skiriasi skaitomų leidinių kategorijos.

3.6 Skaitymo būdai

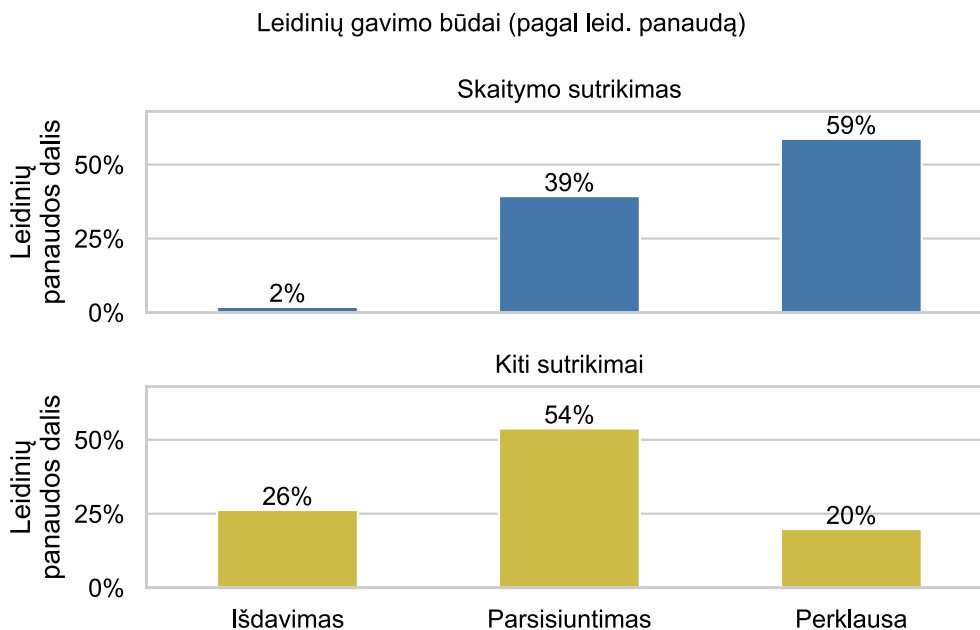
3.6.1 Leidinių gavimo būdai

Populiariausias leidinių gavimo būdas tarp vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą – tiesioginė perklausa puslapyje per ELVIS grotuvą. Tokį būdą renkasi net 88% vartotojų (palyginimui, kiti vartotojai – 50%). Išdavimas – rečiausiai naudojama paslauga, tik 6% vartotojų naudojo ją 2023 m. (palyginimui, kiti vartotojai – 48%). Tiek vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, tiek kiti vartotojai gana dažnai leidinius parsisiunčia (atitinkamai 73% ir 77%).

11 pav. Naudojami leidinių gavimo būdai skirtingose vartotojų grupėse.

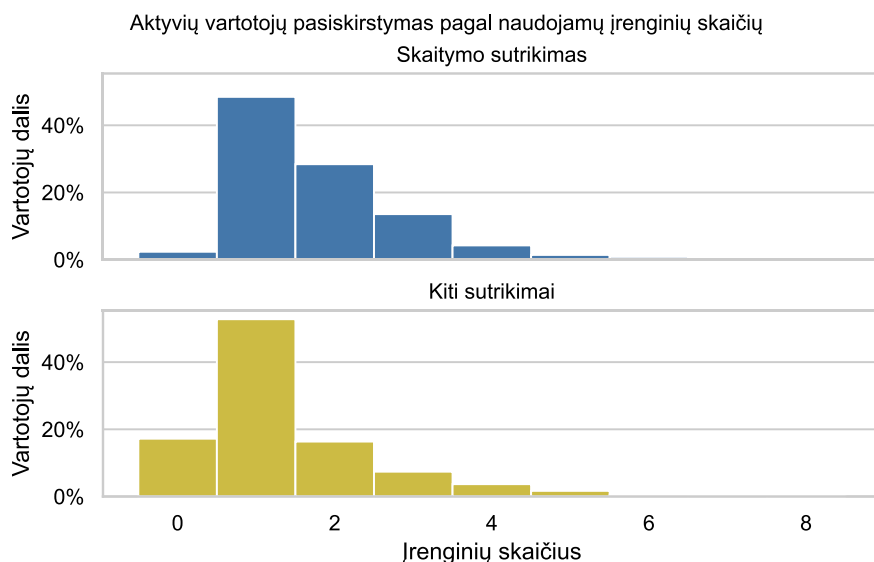
Žvelgiant į leidinių gavimo būdus pagal visą leidinių panaudą, šie skirtumai dar ryškesni – leidinius tiesiogiai naršyklėje vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, klausosi tris kartus dažniau, nei kiti vartotojai, o siunčiasi – gerokai rečiau.

12 pav. Leidinių gavimo būdai (nuo visos leid. panaudos) skirtingose vartotojų grupėse.

3.6.2 Naudojami įrenginiai¹²

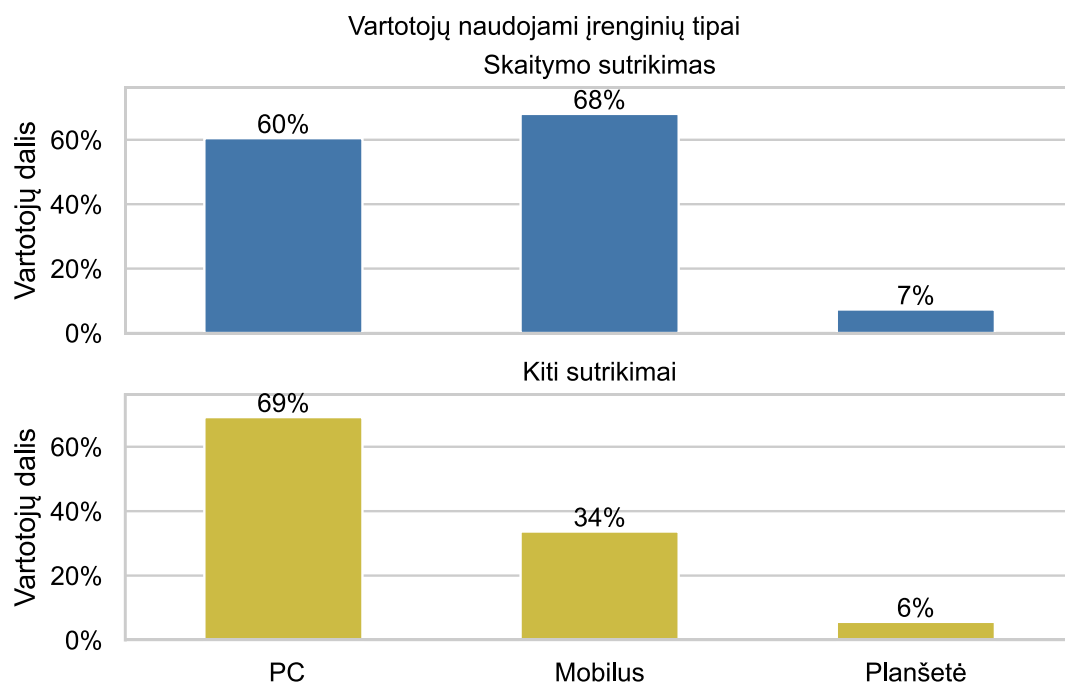
Beveik visi aktyvūs vartotojai (98%), turintys skaitymo sutrikimą, savarankiškai klausėsi arba siuntėsi leidinius ELVIS platformoje per bent vieną įrešinį. Palyginimui, tarp kitų vartotojų net 17% savarankiškai nesiklausė ir nesiuntė leidinių ELVIS platformoje – tai už juos visada darė ELVIS administratoriai (t. y. leidiniai buvo išduoti į laikmeną). Beveik pusė (49%) vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, naudojami dviem arba daugiau įrenginių (ir / ar naršyklėmis). Tarp kitų vartotojų dviem arba daugiau įrenginių naudojami tik 30%.

13 pav. Aktyvių vartotojų pasiskirstymas pagal naudojamų įrenginių skaičių.

¹² Įrenginių identifikavimui naudojamos naršyklės *UserAgent* atributo dalys, pagal kurias įmanoma tik apytiksliai nustatyti įrešinį. Unikalus įrenginių skaičius gautas pagal nustatytą operacinę sistemą, įrenginio tipą ir įrenginio modelį (kai prieinamas).

ELVIS vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, skaitymui dvigubai dažniau (68%) naudoja išmaniuosius telefonus nei kiti vartotojai (34%) ir šiek tiek rečiau naudojami kompiuteriais (atitinkamai 60% ir 69%).

14 pav. Vartotojų grupių naudojami įrenginių tipai.

3.6.3 Skaitymo būdai: apibendrinimas

- Vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, labiausiai linkę leidinius klausytis tiesiogiai per ELVIS grotuvą (59% visos leidinių panaudos) net 3 kartus dažniau nei kiti.
- Beveik visi (98%) aktyvūs vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, leidinius per ELVIS gauna savarankiškai ir nesinaudoja leidinių išdavimo paslauga.
- Populiariausi įrenginiai – išmanieji telefonai, juos naudoja daugiau nei 2 iš 3 vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą – dvigubai dažniau nei kiti.
- Vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, naudoja daugiau skirtingų įrenginių.

4 Mokyklinio amžiaus ELVIS vartotojų, turinčių disleksiją, patirtys ir poreikiai

Remiantis 11 giluminių interviu, šioje dalyje siekiama detaliau atskleisti ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, patirtis ir poreikius.

4.1 Interviu respondentų apžvalga

Interviu dalyvavo 10 vaikų mamų ir 1 tėtis. Dvejuose interviu prisijungė ir vaikai, tačiau dažniausiai vaikų nuomonę atstovavo tik tėvai. Žemiau apžvelgiami bendri vaikų, kurių tėvai buvo kalbinami, bruožai.

Amžius. Beveik visi (9 iš 11) vaikai buvo 10–13 m. (4–7 kl.), likę du buvo 9 m. (3 kl.) ir 19 m. (12 kl.).

Lytis. Respondentų skaičius lyties atžvilgiu buvo apylygis (berniukų – 6, mergaičių – 5).

Gyvenvietė. Beveik visi (9 iš 11) vaikai buvo iš didmiesčių ar jų rajonų, daugiausiai iš Vilniaus (5) ir Kauno bei Kauno r. (3). Vienas vaikas gyveno ne Lietuvoje (vakarų Europos šalies sostinėje), tačiau mokėsi lietuviškoje mokykloje.

Skaitymo sunkumai. Visi tėvai įvardino, jog jų vaikas susiduria su tam tikro lygmens skaitymo sunkumais. Tik vienas vaikas galėjo skaityti ilgesnius tekstus (knygas) ir tą darė savo noru. Beveik visi (9 iš 11) galėjo skaityti spausdintą tekstą, tačiau ribotos trukmės ir ribotą laiką, būdami ramioje aplinkoje, jų skaitymas lėtesnis nei bendraamžių. Vienas vaikas beveik visiškai negalėjo skaityti (mechaninis skaitymas be turinio suvokimo).

Gretutiniai ypatumai. Tėvai dažnai šalia skaitymo sutrikimo įvardino ir didelius dėmesio sunkumus (5 iš 11 diagnozuotas arba tikėtinas ADHD), nerimo būsenas. Trys tėvai taip pat minėjo iššūkius mokantis matematiką (diagnozuota arba tikėtina diskalkulija), du – platesnius su kalba susijusius sunkumus.

ELVIS naudojimo pradžia. Dauguma (7 iš 11) vaikų ELVIS pradėjo naudotis 2 arba 3 klasėje, likę vėliau – 4 arba 5 klasėje, vieno vaiko ELVIS naudojimo pradžia nežinoma.

ELVIS naudojimo trukmė. Dauguma (6 iš 11) ELVIS naudojos daugiau nei metus. Svarbu pažymėti, kad nemaža dalis tyrimo metu buvo dalinai arba visiškai nustoję naudotis ELVIS, nes daugiau dėmesio skyrė įprastam skaitymui. 2 respondentai ELVIS naudojosi lygiai metus, 2 – mažiau nei metus. Vieno respondento naudojimosi trukmė nėra aiški.

4.2 ELVIS naudojimo priežastys bei pradžia

Šiame skyriuje nagrinėjama, kaip vaikai tapo ELVIS vartotojais ir kokios yra garsinių knygų klausymosi priežastys.

4.2.1 ELVIS atradimas ir registracija

Visi kalbinti tėvai įvardino, jog vaikus į ELVIS jie „atvedė“ ir užregistravo patys – tai nėra netikėta, atsižvelgiant į vaikų jauną amžių. Maždaug pusę tėvų į ELVIS nukreipė ugdymo specialistai (privatūs logopedai ar spec. pedagogai, mokytojai, PPT darbuotojai). Likę apie ELVIS sužinojo iš įvairių kitų kanalų: savarankiškai ieškodami informacijos apie disleksiją internete, Facebook grupėje „Disleksija tėvams“ bei per artimuosius. Tik 2 tėvai nurodė, jog į ELVIS jie užsiregistravo dėl PPT nukreipimo, nors visi vaikai buvo gavę oficialias PPT išvadas.

Nemažai tėvų įvardino, jog gavus PPT diagnozę, jiems labai trūko praktinės informacijos ir naudingų pagalbinių įrankių, tokių kaip ELVIS (plačiau apie pagalbinius įrankius kalbama skyriuje 4.6.2). Ona, 13 m. mergaitės mama iš Vilniaus, savo patirtį nusako itin nemaloniai:

Kai gavom PPT išvadas, aš paklausiau, ką man daryti toliau? Man sako, nu tai jūs turite ieškoti pagalbos, o aš tada sakau – tai gal pas jus yra kažkokia pagalba? Ne, sako, yra „gūglas“.

Ona, 13 m. mergaitės mama

Onos dukra ELVIS užsiregistravo praėjus metams po PPT vertinimo, kai ją nukreipė privatus ugdymo centras. Keletas kitų tėvų taip pat būtų galėję užregistruoti vaikus į ELVIS kartais netgi keliais metais anksčiau, tačiau sužinojo apie tokią galimybę kur kas vėliau, nei jų vaikui buvo diagnozuotas skaitymo sutrikimas, arba turėjo ilgai laukti pačios diagnozės iš PPT.

Kita vertus, visi kalbinti tėvai buvo gavę PPT išvadas apie savo vaikus ir registracijos procesas į ELVIS daugumai buvo nesudėtingas, kadangi jie jau turėjo reikalingus dokumentus. Sunkumus registruojantis įvardino tik Simona, vyriausio tyrimo dalyvio – 19 metų berniuko mama, kuriai nebuvo aišku, kur ir kaip pateikti reikalingus dokumentus: „Aš skaičiau, kad reikia nufotografuoti dokumentą, arba nusiųsti, arba atsinešti, bet, neaišku, kur nueiti“.

4.2.2 Klausymo priežastys: savo malonumui ar mokyklai?

Prieš pradėdant šį tyrimą, buvo iškelta hipotezė, jog mokinius, naudojančius ELVIS, bus galima suskirstyti į dvi grupes: klausančius garsines knygas savo malonumui ir klausančius dėl atsiskaitymo mokykloje. Atlikti interviu parodė, jog toks skirstymas neatspindi realių vaikų skaitymo patirčių ir yra netikslingas bent dėl dviejų priežasčių.

Pirma, nors dauguma vaikų buvo pastūmėti daugiau skaityti dėl užduočių mokyklai, dažnai tai pavirsdavo ir į vaikų asmeninį norą skaityti kitas knygas arba įsigilinti į knygą, skaitytą pamokose:

Knygą, kurią [sūnus] surasdavo kaip mokyklinę, ir paskui skaitydavo. Tai negali sakyti, kad visa knyga yra kaip mokyklai – jinai tik tas tarpas, ar ne? Bet pati knyga, jeigu jam patikdavo, gaudavosi jau kaip savo. Jisai ypatingai sakydavo „aš ją noriu visą“. Kartais, pareina iš mokyklos, ir sakydavo, aš noriu, kad bibliotekoje pasiimtumėm tą ir tą knygą. Užsikabindavo.

Kristina, 13 m. berniuko mama (gyvena užsienyje)

[Sūnus] pradėjo prašyti tų knygų, būdavo, pavyzdžiui, lietuvių kalbos vadovėliui kažkokį tekstą jie skaito, ištrauką – jisai užsikabina ir tada jau sako, „man šito paieškok“.

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

Antra, nors mokykloje vaikams užduodama skaityti knygas (pvz., vasarai) pagal rekomenduojamos literatūros sąrašus, dažniausiai tėvai šiuose sąrašuose ieškodavo knygų, kurios labiausiai domintų jų vaikus. Anot mamos Monikos, kuri dažnai būtent tokiu būdu atranka ELVIS leidinius, jos 12 m. dukra šitaip „atrado meilę knygoms“ ir pati noriai skaito, nors anksčiau to nedarė visai. Tinkamai atrinktos (atitinkančios pomėgius, skaitomos jų draugų ir pan.) knygos įtraukdavo ir paskatindavo respondentų vaikus skaityti. Keturi tėvai įvardino, jog jų vaikai klausosi leidinių, nesusijusių su mokymosi programa, ir tai daro daugiausiai savo malonumui.

Žinoma, taip yra ne visais atvejais, ir kartais ELVIS garsinės knygos yra pirmiausiai būdas, padedantis įveikti tekstus mokyklai, atsiskaityti skaitomą literatūrą bei lavinti žodyną ir kalbą. Dauguma tėvų aktyviai skatina knygų skaitymą, stengiasi sukurti kasdienę ELVIS garsinių knygų klausymo rutiną (plačiau žr. skyrių 4.4.2).

Įprastai tai klausydavom kiekvieną dieną, nors trupučiuką, jeigu ir ten labai susivėlinome, bet vis tiek, kad paklausytų būtinai. Siekiamybė yra tokia – paklausti bent jau valandą.

Donata, 10 m. berniuko mama

Didžioji dalis respondentų vaikų ELVIS pradėjo naudotis būdami 8–10 m. – amžiuje, kuris yra kritinis skaitymo įgūdžių lavinimui, todėl dauguma tėvų žiūrėjo į ELVIS kaip į svarbų ugdymo įrankį skaitymui, žodyno praplėtimui ir teksto suvokimui gerinti. Dalis vaikų nustojo naudotis ELVIS po 1–2 m., kadangi 3–4 kl. pradėjo gerėti jų skaitymo įgūdžiai ir dabar jie renka įprastas spausdintas knygas¹³.

Apibendrinant, nubrėžti aiškią ribą tarp skaitymo „savo noru“ ir skaitymo, dėl tėvų ar mokyklos keliamų reikalavimų, yra sunku, nes interviu dalyvavusių vaikų skaitymo įpročiai bei interesai dar tik vystosi ir yra persipynę su ugdymo procesais. Mokykla ir tėvai daro esminę įtaką skatindami vaikus skaityti bei klausyti ELVIS knygų, todėl vaikų skaitymo pomėgiai nėra visiškai nepriklausomi (tik keletas vaikų klausosi ELVIS knygų savo noru, neraginami tėvų). Tačiau dauguma vaikų atranda bent keletą mėgstamų knygų ir „užsikabina“ už garsinių knygų klausymo. Jei tyrime būtų dalyvavę daugiau vyresnio amžiaus vaikų, tikėtina, jog skirtis tarp skaitymo savo malonumui ir skaitymo mokymuisi būtų šiek tiek ryškesnė, kadangi, kaip indikuoja kiekybinė tyrimo dalis (žr. skyrių 3.5.3), vaikų skaitymo poreikiai itin sparčiai keičiasi jiems augant.

4.3 Leidinių paieška ir pomėgiai

Šiame skyriuje nagrinėjami klausimai:

1. Kokių leidinių ieško vaikai / tėvai? Kaip ieško?
2. Kokie yra vaikų skaitymo / klausymo pomėgiai?

4.3.1 Tėvų naudojami paieškos būdai

Kaip aptarta ankstesniame skyriuje, didžiausią įtaką respondentų vaikų skaitymo pomėgiams daro mokykla ir tėvai. Dauguma atvejų vaikams literatūrą išrenka tėvai, remdamiesi savo nuožiūra arba mokyklos siūlomais sąrašais.

Interviu metu tėvai minėjo, jog rinkdami leidinius vaikams iš ELVIS katalogo, ieško knygų, kurias patys skaitė vaikystėje, draugų ir mokytojų rekomendacijų, šiuolaikinės literatūros vaikams, išleistos įprastu spausdintu formatu.

Turbūt labiau iš tų patirčių ir rekomendacijų, būna kartais su draugais kokiais pasižnekam, <..>, būna, kad mokytojai rekomenduoja.

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

Tėvai retai nurodė naudojantys ELVIS katalogą naujų knygų paieškai – dažniausiai jie į ELVIS puslapį ateidavo ieškodami konkrečios knygos. Keletas tėvų paminėjo knygos trukmę ir diktoriaus balsą¹⁴,

¹³ Sunku pasakyti, ar vaikų pasirinkimas naudoti įprastas knygas yra nulemtas tėvų raginimų rinktis spausdintą tekstą, ar jų savanoriškas pasirinkimas, nes interviu metu šis klausimas nebuvo plačiau nagrinėtas.

¹⁴ Apie įgarsinimo svarbą plačiau žr. skyriuje 4.3.3.

kaip svarbus kriterijus atsirenkant garsines knygas („trukmė gal pirmoj vietoj, antroje, žinokit, įgarsintojas“, Donata).

Dauguma tėvų įvardino esantys perkrauti darbais ir rūpesčiais, todėl dalis jų, taupydami laiką, ELVIS platformoje ieško mokyklinės literatūros, nes tuomet vaikai gali savarankiškai klausytis mokyklai reikalingų garsinių knygų:

Mes pradėjom tikrai nuo [literatūros pamokoms reikalingų] knygų, nes aš jau buvau „oute“, pavargusi jau visiškai nuo skaitymo [sūnui].

Kristina, 13 m. berniuko mama

Naudojantis rekomenduojamos literatūros sąrašais tėvams taip pat nereikia sukti galvos, ką savo vaikams pasiūlyti skaitymui, ir susitaupo jiems brangus laikas:

Kadangi nesam tokie, kad labai daug laiko [turim], tai aš turiu mokytojos literatūros sąrašą ir stengiuosi ieškoti, kad būtų iš šitų pirmiausia.

Donata, 10 m. berniuko mama

4.3.2 Vaikų pomėgiai ir knygų atradimai

Kai kurie jaunieji skaitytojai renkasi knygas ir savo nuožiūra. Vaikams po truputį atrandant knygas, maždaug pusė jų pradėjo prašyti tėvų konkrečių knygų arba ieškoti jų ELVIS kataloge patys („pradžioj mes [sūnui] parinkdavom knygas, o dabar jisai pats paprašo, ko jam reikia“, Kęstas).

Kaip minėta ankstesniame skyriuje apie klausymo priežastis (žr. skyrių 4.2.2), vaikai taip pat susidomi konkrečiomis knygomis skaitydami jas mokykloje. Be tėvų ir mokyklos, vaikų pasirinkimams daro įtaką tai, ką skaito jų aplinkoje esantis vaikai – klasės draugai, broliai ir sesės, draugai – bei populiarūs filmai ar žaidimai.

Kadangi sesės didesnės skaitė tokią vieną knygą ir filmą matytas – nu ir jinai tada „ir aš noriu šitą knygą [skaityti]“.

Jolanta, 9 m. mergaitės mama

Tarp mėgstamų knygų buvo paminėta klasikinė literatūra vaikams (pvz., Astrid Lindgren kūriniai, „Plėšikas Hocenplocas“), populiarūs tarp jaunimo leidiniai („Haris Poteris“, „Žiedų valdovas“, „Sibiro haiku“), tačiau taip pat ir labiau individualūs skoniai. Keletas tėvų minėjo, jog jų vaikus domina knygos apie vaikus, išsiskiriančius iš kitų (pvz., „Ypatingų vaikų namai“, „Lukas“, „13 dalykų, kuriuos daro stiprūs vaikai“). Monikos dukrai tokios knygos – tai būdas geriau pažinti save, ieškoti savo tapatybės. Dalis tėvų taip pat įvardino, jog jų vaikams aktualūs specifiniai žanrai arba tematika: detektyvai, fantastika, psichologinės knygos ir pan. ELVIS esančiais vadovėliais naudojosi tik Kristinos sūnus.

Skirtingai negu tėvai, keletas vaikų naujų skaitinių ieško tiesiogiai ELVIS kataloge. Ūla, 10 m. Laimos dukra, naudojanti ELVIS jau virš metų, leidinių ieško naršydama skyrių „Vaikams ir paaugliams“. Rinkdamasi kūrinius, Ūla pradžioje atkreipia dėmesį į leidinio pavadinimą ir viršelį, o tuomet skaito leidinio aprašymą, klausosi jo ištraukos:

Kartais tiesiog įsijungiu pusę ten gal kokią paskaitau, paklausau tenai, kažkiek tai pradžios ir tada pagalvoju, ar man patinka, ar nepatinka?

Ūla (10 m.), Laimos dukra

Apibendrinant, dauguma vaikų apie dominančius leidinius sužino iš aplinkinių. Galima teigti, jog dėl jauno tyrime dalyvavusių vaikų amžiaus jų literatūrinis skonis dar tik vystosi, greitai keičiasi poreikiai. Savarankiškai naujų knygų ieško tik mažoji dalis, tačiau dalis respondentų vaikų jau turėjo specifinius teminius ar žanrinius interesus, o keletas ELVIS katalogą naršė nuo ankstyvo amžiaus, būdami 8–9 metų.

4.3.3 Diktoriai ir (migdantis) įgarsinimas

Diktorių balso tembras, skaitymo maniera ir įgarsinimo kokybė yra itin svarbūs garsinės knygos elementai, kurie yra neatsiejami nuo leidinio turinio ir daro didelę įtaką skaitymo patirčiai¹⁵. Dažniausiai pasikartojęs tėvų komentaras apie ELVIS knygų įgarsinimą – tai, jog dalies knygų įgarsinimas vaikams buvo „migdantis“ arba „nuobodus“:

[Dukra] sakydavo, „man čia ji [diktorė] nuobodžiai šneka“.

Gitana, 10 m. mergaitės mama

Migdymo ar nuobodumo aspektą paminėjo beveik visi tėvai, dažniausiai tai paaiškindami diktorių skaitymo manieros monotoniškumu:

[Dukrai] nepatinka, kai labai monotoniškai skaito, nes tada, matyt, labai miegas ima... Ir galbūt, kai nėra kažkokių intonacijų ir taip toliau, tai, matyt, yra tiesiog labai nuobodu klausyti.

Ona, 13 m. mergaitės mama

[Ji] sako „tas balsas skaito labai monotoniškai“: ten kažkokia scena iš knygos [monotiniškai] „ir tada jisai pridėjo peilį prie gerklės“ [juokiasi]. Nėra emocijos, kad čia dabar baisu, čia dabar bus kažkas.

Jolanta, 9 m. mergaitės mama

Tėvai norėtų, jog įskaitant diktoriai akcentuotų emocijas, naudotų daugiau intonacijų („kad biški linksmiau ten nuskaitytų, ar ta intonacija kažkokia kitokia būtų“, Gitana), tokiu būdu įrašus ir istorijas padarydami labiau įtraukiančiais:

[..] kad neužmigtų tas vaikas, tos vaidybos daugiau, ne vien kad atskaityti automatiškai, o ta intonacija tai, aišku, vaikučiams labiau gal užkrečia.

Donata, 10 m. berniuko mama

Kėstas, kurio į 4 klasę einantis sūnus Simas jau du metus yra aktyvus ELVIS klausytojas, įvardino, jog Simas pastebi skirtumus tarp savanorių ir profesionalių diktorių įgarsinimo būdų:

¹⁵ Have ir Pedersen, „Conceptualising the Audiobook Experience“.

Aš suprantu, kad profesionalus diktoriaus – jisai turi įgarsinti taip, kad nu ten savo emocijų nereikšti, bet vis tiek – vaikam – jiems reikia tų emocijų, reikia intonacijų tam tikrų. Tai jam savanorių įgarsinimas patinka labiau.

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

Keletas iš respondentų taip pat minėjo, jog vaikams nepatinka konkrečių diktorių balsai ir jie vengia klausytis leidinių, kurie yra jų įgarsinti:

Jai [dukrai] kažkuris ten moteriškas balsas nepatikdavo, tas, ir turi ieškot, kad vyras garsintų.

Ona, 13 m. mergaitės mama

Atkreipiu [dėmesį į balsą], jo, visada. Būna kartais moteriškas balsas – nu toks, labai toks plonas balsas, tai ten kažkaip atrodo baisiai.

Ūla (10 m.), Laimos dukra

Balso (ne)patikimas yra labai subjektyvus aspektas, kuris dažnai aptariamas ne tik tarp vaikų, bet ir tarp visų ELVIS skaitytojų, todėl sunku iš šių komentarų daryti konkrečias išvadas. Verta pastebėti, kad 2023 m. atliktoje LAB vartotojų pasitenkinimo apklausoje¹⁶ tarp amžiaus grupių nebuvo statistiškai reikšmingų skirtumų leidinių įgarsinimo kokybės vertinime. Apklausos dalyviai iki 19 m. įgarsinimą bendrai vertino netgi aukščiau nei kitos grupės, tačiau komentaruose taip pat neigiamai minėjo įgarsinimo monotoniškumą (pvz., „[leidiniai] įskaityti formaliai, be gyvybės“, „vaikams labai nuobodus monotoniškas balsas“). Atsižvelgiant į tyrimų atgarsius bei respondentų amžių, galima teigti, jog jaunesniems skaitytojams labiausiai trūksta leidinių su ekspresyvesniu įgarsinimu, padedančiu įsijausti į turinį.

4.4 Garsinių knygų klausymo kontekstai

Interviu metu išryškėjo platus spektras ELVIS garsinių knygų naudojimo būdų ir kontekstų. Šiame skyriuje aptariami daugiausiai socialiniai aspektai, o techniniai aspektai (pvz., naudojami įrenginiai) aptariami vėliau (žr. skyrių 4.5).

4.4.1 Savarankiškai ar su tėvais?

Labai stipriai skyrėsi vaikų garsinių knygų klausymo savarankiškumo lygiai. Keletas vaikų ELVIS platforma naudojosi visiškai savarankiškai – naudodami savo asmeninį telefoną ar planšetę, patys įsijungdami leidinius ir klausydami jų atskirai nuo tėvų. Dalis vaikų yra „pusiau“ savarankiški, pvz., Kęsto sūnus Simas dažniausiai klausosi leidinių vienas mokykloje, dažnai netgi juos pats išsirenka, tačiau juos parsijuosia ir įrašo tėtis. Daug respondentų taip pat įvardino, jog vaikų savarankiškumas didėjo geriau susipažįstant su ELVIS platforma ir vaikams augant.

Nemaža dalis vaikų ELVIS naudojosi visada arba beveik visada tik kartu su tėvais. Kartais tai sąlygodavo tėvų noras apriboti vaikų praleidžiamą laiką prie „ekranų“ (išmaniųjų įrenginių), todėl garsinių knygų jie klausydavo tik gavę galimybę pasinaudoti tėvų telefonu ar kompiuteriu. Kalbinant tėvus susidarė įspūdis, jog ELVIS sąsaja yra pakankami patogi ir suprantama vaikams tam, jog jie galėtų naudotis ELVIS grotuvu savarankiškai, todėl vaikų (ne)mokėjimas naudotis neatrodė kaip

¹⁶ LAB vartotojų pasitenkinimo teikiamomis paslaugomis tyrimas (2023 m.):

<https://labiblioteka.lt/veiklos-tyrimai/vartotoju-pasitenkinimo-teikiamomis-paslaugomis-tyrimas-2023-m./954>

pagrindinė kliūtis. Dažniausiai tėvų dalyvavimas būdavo reikalingas tam, jog vaikai geriau susikauptų ir garsinių knygų klausytų pastoviai (pvz. kiekvieną vakarą).

4.4.2 Klausymo rutina: laikas, trukmė, dažnumas ir vieta

Kaip ir savarankiškumas, garsinių knygų klausymo rutinos tarp respondentų vaikų buvo labai skirtingos – nuo besiklausančių kasdien valandą ar daugiau iki per metus klaususių tik keletą knygų.

Daug tėvų įvairiais būdais stengiasi išugdyti vaikams įprotį nuolatos klausytis garsinių knygų, sukurti tam sąlygas ir įvairiai motyvuoti vaikus:

Stengiamės kasdien, sakau [dukrai] – užsistatyk sau pavyzdžiui kokį laikrodį, kad už pusvalandžio tau, vat, jau „okey“ – dabar tu šiandienos normą perklausei.

Jolanta, 9 m. mergaitės mama

Dažniausiai kasdienis rutininis klausymas vyksta namie (po pamokų, prieš miegą) arba mašinoje (pvz., Kristinos sūnus dažniausiai knygų klausėsi važiuojant į ir iš mokyklos). Klausymas namie buvo minimas kaip ritualas prieš einant miegoti, būdas nusiraminti:

[Dukra] lovelėj susirango ir, žodžiu, klauso, nu ir ten jau tas skyrius tai nežinia, kaip baigėsi... [juokiasi].

Ona, 13 m. mergaitės mama

Mes turim tokį kaip laiką sau vakare – paklaustyti prieš miegą – labai greitai nusiramina, nurimsta nuo tų kompiuterių, nuo tų žaidimų visų.

Donata, 10 m. berniuko mama

Klausymo dažnumas ir trukmė stipriai priklauso nuo pačio vaiko susidomėjimo, gebėjimo susikaupti. Sunkumai išlaikant dėmesį neretai yra vienas iš disleksijos bruožų, todėl ir šiame tyrime nemažai tėvų taip pat minėjo šį iššūkį:

Kai [dukrai] jau atsibosdavo, tai atsirasdavo 100 priežasčių, 200 priežasčių [kodėl nenori skaityti]: tai jai kojas skauda sėdėt, tai jai neįdomu pasidaro, tai jai nuobodu, tai jau vėl... 100 priežasčių atsiranda, dėl ko nesėdėt ir neklausyt.

Gitana, 10 m. mergaitės mama

Klausymo trukmės taip pat buvo labai skirtingos. Dalis vaikų vienu kartu galėdavo išklausyti ne daugiau nei 15–20 minučių, tuo tarpu kiti vaikai, ypač įsitraukę į skaitymą, gali klausytis itin ilgą laiką – pvz., Monikos dukra savaitgaliais garsinių knygų klausosi net po 2–3 valandas.

Dauguma tėvų minėjo, jog tolimos kelionės mašina ar traukiniu padeda vaikams susikaupti ir sudaro tinkamas sąlygas klausytis knygų ilgesnį laiką. Kęsto sūnus Simas klausosi ELVIS knygų beveik kasdien mokykloje, nes jos padeda jam nusiraminti – įprastai jam pavyksta susikaupti ne ilgiau nei pusvalandžiui, tačiau kelionėje gali klausytis ir tris valandas:

Knygos „Mergaitė, su kuria draudžiama draugauti“ klausėm praktiškai visą kelią nuo Kauno iki Nidos ir jįsai [Simas] su susižavėjimu klausė, juokėsi – jam patiko.

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

Tiek Kęstas, tiek keletas kitų tėvų minėjo, jog namuose po pamokų vaikai nesiklauso knygų dėl įvairių priežasčių: nebeturi laiko arba energijos po mokyklos ir būrelių, tėvai skatina skirti tą laiką įprastam skaitymui arba mažinti laiką, praleidžiamą prie „ekranų“ (išmaniųjų įrenginių). Šie pavyzdžiai rodo, jog namai ne visada yra pagrindinė aplinka, kurioje vaikai naudojami biblioteka ELVIS.

Galiausiai, dalis vaikų klausosi įvairiausiu metu ir įvairiausiose vietose, kaip kad Jolantos dukra:

... po mokyklos, prieš miegą, važiuojant mašina klausom, ten va, tarkim, savaitgalį, išsiruošę pas močiutę, ilgoj kelionėj – visos dukros su ausinėm, tai ir jįsai knygą tada paklauso.

Jolanta, 9 m. mergaitės mama

4.4.3 Klausymas ir / ar skaitymas?

Kaip minėta respondentų apžvalgoje (žr. skyrių 4.1), beveik visi vaikai bent iš dalies gali skaityti įprastai, dauguma gali nesunkiai įveikti trumpus tekstus (1–2 pastraipos), o kai kurie – net ir ilgesnius (1–2 puslapiai). Tad ELVIS garsinių knygų klausymas yra tik vienas iš skaitymo metodų, kuriuos naudoja vaikai.

Asmenų, turinčių disleksiją, skaitymas dažnai yra apibūdinamas kaip „mechaninis“ – reikalaujantis daugiau pastangų ir susikaupimo nei kitiems. Toks skaitymas greičiau išsekina vaikus, todėl nemažai tėvų minėjo, jog jų vaikams jau po 10–15 min. skaitymo pasireiškia, Ūlos mamos Laimos žodžiais tariant, „skaitymo nuovargis“. Tai atliepia ir kitų tėvų patirtys:

Skaitant, jai [dukrai] atsiranda, toks, nu, matosi, grynai nuovargis. Ta prasme, vat, skaitė, skaitė – iki čia, dabar tas 10 minučių skaitė normaliai, o paskui prasideda – atrodo ant kiekvieno žodžio, ten kažkokie ne taip sudėlioti tie skiemenys.

Jolanta, 9 m. mergaitės mama

Siekdami padėti vaikams, visi tėvai bando sumažinti jiems tenkantį skaitymo krūvį, skaitydami už juos arba kartu su jais – „pamainomis“:

Sutartinis dalykas: vieną puslapį jįsai [dukra], vieną puslapį aš – taip va, pamainom, kad nors kiek skaitytų.

Laima, Ūlos (10 m.) mama

Toks skaitymo būdas reikalauja nuolatinio tėvų dalyvavimo, todėl nėra jiems patogus, tačiau tėvai supranta, jog dažnai tai yra vienintelis būdas įveikti ilgesnius tekstus:

Dabar net jisai [sūnus] turi tą įprotį – „Mama, ateik man paskaityti“, nes jis ne tai, kad tingi, bet, nu, su kitu tai [skaityti] yra lengviau – ir sakau, „gerai, tu perskaityk, kiek puslapių perskaitai – aš tau padauginu“.

Kristina, 13 m. berniuko mama

„Skaitymo nuovargis“ tai pat priklauso nuo to, kaip pateiktas tekstas. Dauguma tėvų minėjo, jog jų vaikams yra lengviau skaityti didesniu šriftu (plačiau žr. vėlesnį skyrių 4.6):

Skaitymas tai gali būti iki – lapas, panašiai, nu – puslapis knygos. Žiūrint, koku yra šriftu parašyta. Jeigu tai yra didesnis šriftas, tai reiškia, kad mažiau pavargs, jeigu yra labai smulkus – tai tada greičiau pavargs.

Ona, 13 m. mergaitės mama

Nepaisant skaitymo sutrikimo diagnozės, daug tėvų „pakaitomis“ bei kitais būdais skatina vaikus skaityti įprastai, siekdami lavinti šį įgūdį tiek patys namie, tiek su logopedų pagalba. Keletui vaikų, nuo tada kai pradėjo naudotis ELVIS, pavyko stipriai pagerinti savo skaitymo įgūdžius, todėl šiai dienai jie ELVIS naudojami mažiau arba visiškai nebesinaudoja.

Tėvai perėjimą nuo garsinių prie spausdintų knygų interpretuoja įvairiai: kaip vaiko asmeninę preferenciją („jai [dukrai] pačiai kažkaip dabar jau pradėjo patikti daugiau [įprastas skaitymas]“, Gitana), tėvų postūmį („mes jį skatiname, kad jisai bandytų pats paskaityti“, Kęstas), o kartais – netgi klausymo ribojimą („klausomos [knygos] aš jau [namie] neleisdavau, [...] spaudėm Luką [sūnų], kad jisai skaitytų [įprastai] pagal tam tikrą sistemą“, Kristina).

Nors dalies vaikų skaitymas yra (arba tapo) pakankamai geras, kad jie galėtų skaityti savarankiškai, tarp respondentų nebuvo nei vieno vaiko, kurio įprastą skaitymą tėvai įvardintų kaip visiškai sklandų, nereikalaujantį papildomų pastangų ar atitinkantį bendraklasių lygį. Tiek tėvai, tiek patys vaikai ieško spausdintų leidinių, kuriuos būtų „patogu“ skaityti – trumpesnių, turinčių daugiau iliustracijų („rinkdavosi daugiau komiksus, kur yra daug ten paveikslėlių ir mažai teksto“, Jolanta), didesniu šriftu.

Net ir pagerėjus įgūdžiams, skaitymas nebūtinai tampa malonumu. Tėvai dažnai užsiminė, jog turi aktyviai raginti vaikus skaityti:

Ragint reikia, jinais skaito jau tas ten pasakas, bet ragint reikia, reikia. Jinais pati tai žino, kad reikia skaityti, bet kol jai neįkiši knygos į rankas, tol neskaitys

Gitana, 10 m. mergaitės mama

Kadangi interviu buvo imti tik iš tėvų, sunku pasakyti, ar geriau pramokę skaityti vaikai iš tiesų nori skaityti įprastai ir mieliau renkasi spausdintas, o ne garsines knygas, ir jeigu taip – kodėl? Netgi pagerėjus skaitymo įgūdžiams, vaikai gali toliau norėti naudoti garsines knygas kaip pagalbines priemones. Tai gerai iliustruoja Lukos 13 m. sūnus, kuris skaito didelės apimties knygas (pvz., iš Hario Poterio serijos), tačiau ELVIS „ieško [šių knygų] audio [versijų], kaip pagalbinės priemonės“:

Jis miksuoja su skaitymu – dalį skaito, dalį klauso. Kažkokia buvo pagal privalomą programą [knyga], kurių ten nieks nemėgsta, tai irgi – jis dalį paskaito, dalį [paklauso], tada jis pasiveja. Dabar „Žuvelė medyje“ irgi jis dalį klausė, dalį skaitė, jam kartais – taip, kartais – taip bus lengviau. [...] Tiesiog jisai kartais arba paklauso, arba paskaito. Pavyzdžiui, vieną vakarą užplaukia, tai jis klausos.

Luka, 13 m. berniuko mama

Ši patirčių įvairovė sufleruoja, jog į garsinių knygų klausymą ir ELVIS naudojimą turime žiūrėti bendrame skaitymo kontekste, įskaitant ir įprastai pateikto teksto skaitymą. Tiek tėvai, tiek vaikai naviguoja tarp disleksijos sukeltų sunkumų ir aplinkos sąlygų, siekdami rasti patogiausius alternatyvius būdus informacijai gauti bei mokytis, tokius kaip garsinės knygos. Tuo pat metu respondentai bando prisitaikyti ir prie bendrų ugdymo procesų ir metodų – palaikydami ir lavindami skaitymą įprastai. Nors skaitymas ir klausymas gali būti naudojami kartu, esant ribotam laikui, tėvai ir vaikai dažnai daugiau dėmesio gali skirti tik vienam iš šių metodų, todėl susidaro tam tikra įtampa tarp skaitymo įprastai ir skaitymo klausant – ypač etape, kuomet vaikų skaitymo įgūdžiai sparčiai vystosi.

4.5 ELVIS naudotojo sąsaja ir jos funkcionalumas

Šiame skyriuje nagrinėjami praktiniai ir techniniai ELVIS platformos naudojimo aspektai: kaip skaitytojai randa, gauna bei klauso leidinių, kokius įrenginius, kokias papildomas ELVIS funkcijas naudoja bei su kokiais keblumais susiduria.

4.5.1 Naudojami įrenginiai

Kaip minėta anksčiau (žr. skyrių 3.6.2), vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, naudoja daugiau skirtingų įrenginių garsinių knygų klausymui negu kiti ELVIS vartotojai. Interviu dalyvių patirtys taip pat atspindi šią įvairovę.

Visi interviu respondentai ELVIS platforma naudojami savarankiškai – leidinius parsisiunčia ir paleidžia tėvai arba patys vaikai, jie nesinaudoja bibliotekininko ar kito ELVIS administratoriaus pagalba. Atitinkamai, visi respondentai naudojami kompiuteriu, išmaniuoju telefonu arba planšete tam, jog atsidarytų arba parsisiųstų leidinį. Daug respondentų naudoja kelis įrenginius, pvz., Onos dukra renkasi pagal tai, kas jai patogiau tuo metu:

Jinai turi savo kompiuterį, bet jinai klauso vakare, tai jai tiesiog yra patogiau planšetė arba telefonas [...]. Kaip jai patogiau, kaip jai atrodo tuo metu, kad geriau bus.

Ona, 13 m. mergaitės mama

ELVIS leidinių parsisiuntimui ir klausymui ne visada naudojami tie patys įrenginiai. Tik dalis vaikų ELVIS klausėsi per asmeninį telefoną, kiti vaikai neturėjo asmeninio telefono arba tėvai ribodavo jo naudojimą, todėl leidinius parsisiųsdavo į kitą įrenginį arba laikinai paskolindavo vaikams savo telefoną.

Kai kurie vaikai garsinėms knygoms klausyti išvis nenaudoja išmanių įrenginių. Kęsto sūnus Simas leidinių klausosi tik per paprastą nešiojamą MP3 grotuvą, kuris neturi nei interneto, nei ekrano ir į kurį leidinius jam įkeldavo mama. Toks grotuvas padeda Simui susikaupti, mažinti laiką, praleidžiamą prie „ekranų“:

Mes turėjom tą „androidinį“ [išmanų] grotuvą ir turėjome paprastą – tai mes pasirinkome paprastą dėl to, kad jame nieko daugiau nėra – jokių žaidimų, jokių filmukų – nieko. Jisai tiesiog knygų klausymui. Nes kitu atveju tai pataptų žaidimo priemone, o ne priemone klausytis.

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

4.5.2 Klausymo būdai: tiesiogiai internetu ar parsisiunčiant?

Tėvai bei vaikai renkasi skirtingus būdus klausytis ELVIS garsinių knygų – tiesiogiai per ELVIS puslapį esantį grotuvą arba parsisiunčiant. Du respondentai leidinius klausymui visada parsisiunčia, du – visada klausosi tiesiogiai internetu, likusi dauguma – naudoja abu būdus. Pvz., nors Monikos dukra įprastai naudoja ELVIS puslapį esančiu grotuvu, prieš kelionę Monika parsisiunčia jai knygų, žinodama, kad gali nebūti interneto. Lukos sūnus pats atsisiunčia knygas į telefoną, kad nereikėtų naudoti kitų programėlių:

Kai [važiuojam] mašina, žino, kad ilga kelionė, baigsis telefonų limitai, tai, kad reik kažką dar turėti, žino, kad [klausytis] leisiu, tai tada pasistengia [pasirūpinti].

Luka, 13 m. berniuko mama

Keletas tėvų nebuvo išbandę skirtingų klausymo būdų privalumų. Pavyzdžiui, Donata su sūnum ELVIS knygų klausydavo tik tiesiogiai per ELVIS puslapį esantį grotuvą, o kai neturėdavo interneto – nesiklausydavo išvis, nes nebuvo pagalvojusi apie parsisiuntimo galimybę. Jie taip pat neišbandė kitų įrenginių ir, kadangi dažniausiai klausydavo knygų prieš miegą, visada „įsineš[davo] kompiuterį lovą“. Tuo tarpu mama Ona, atvirkščiai, niekada nesinaudodavo ELVIS puslapį esančiu grotuvu, nes nežinojo, jog jis „prisimena“, iki kurios vietos perklausytas leidinys ir leidžia pratęsti klausimą. Šie ir vėliau aptariamieji pavyzdžiai rodo, jog tėvams ne visada pakanka informacijos apie ELVIS funkcionalumą, skirtingas klausymo galimybes.

4.5.3 Bendras ELVIS naudotojo sąsajos patogumas

Dauguma tėvų teigiamai atsiliepė apie bendrą ELVIS naudojimo patirtį. ELVIS puslapis jiems yra „patogus“, „paprastas“ ir „nesudėtingas“:

ELVIS tai yra viskas labai paprasta: ateini, išsirenki, ką tau reikia, viskas paprasta, viskas matoma. Yra puslapių, kur viskas paslėpta ir neaišku, kur ieškot, tai ELVIS ne prie šitų.

Ona, 13 m. mergaitės mama

Tėvai taip pat vertino tai, jog ELVIS puslapis pakankamai intuityvus ir juo gali naudotis net ir jų jauno amžiaus vaikai, kaip kad Laimos dukra Ūla:

Man tai atrodo, kad [ELVIS] labai lengva naudotis, nesudėtinga: jeigu ir vaikai pradina patys prisijungia, ir moka, ir nebereikia tėvams padėti, tai man atrodo [ELVIS platformos] labai geras funkcionalumas.

Laima, Ūlos (10 m.) mama

Keletas tėvų minėjo, jog nepatogumų kelia tai, jog nėra mobilios ELVIS programėlės, todėl sunkiau naviguoti, negalima uždėti atskirų apribojimų:

Apsunkina tai, kad tik tinklapis [yra] – ta prasme, kad jie knygas klauso, pavyzdžiui, važiuoja į mokyklą, kažkur ilgesnę kelionę, tai ne iš kompiuterio – iš telefono. O telefone tas navigavimas toksai... nu ne toks patogus kaip su programėle.

Luka, 13 m. berniuko mama

Programėlė būtų visai smagu, kadangi ant vaiko tų telefonų yra uždėti vis tiek ribojimai – aš turiu uždėjus, kad neprižiūrėtų YouTube visą kiauř dieną. Tai tada aš turiu nuimti jai [dukrai] ribojimus nuo naršyklės, nes, tarkim, jeigu klauso ilgiau negu pusvalandį – išsinaudoja limitai.

Jolanta, 9 m. mergaitės mama

Sunkumų tėvams ir vaikams daugiausiai kildavo su dviem ELVIS sąsajos komponentais: ELVIS grotuvu (pratęsiant klausymą, randant kur baigė klausyti, naviguojant per skyrius) ir ELVIS paieškos sistema. Šie aspektai aptariami toliau.

4.5.4 ELVIS grotuvas: keblumai pratęsiant klausymą

Pagrindinis keblumas, su kuriuo susidūrė interviu dalyviai, naudojantys ELVIS grotuvą, buvo tai, jog jiems dažnai sunku pratęsti anksčiau pradėtą klausyti knygą, rasti paskutinę klausytą vietą, skyrių ar netgi pačią knygą.

Nors ELVIS grotuvas teoriškai visada turėtų išsaugoti vietą, kurioje naudotojas sustabdė klausymą, bent trys respondentai minėjo, jog šis funkcionalumas jiems dažnai neveikia:

Taip, kai kada būna [išsaugo], kai kada ne – pastebėjau. [Reikia] maždaug prisimint, kurioje minutėj sustojai tada.

Ūla (10 m.), Laimos dukra

Jeigu neužsidėjai skirtuko, jis [ELVIS grotuvas] nežino, kur tu pabaigai – reikia pačiam susirasti tą vietą, kur klausei – bent jau taip dukra sakė.

Jolanta, 9 m. mergaitės mama

Anot respondentų, grotuvas „kartais peršokdavo atgal bei į priekį“ (Kristina), o kartais netgi visiškai „užstringa“ ir klausymo pratęsti neįmanoma iš naujo neprisijungus prie ELVIS puslapio:

Jo, kartais būna užstringa ir reikia vėl įeiti į tenai, kur prisijungimai, ir tada prisijungti iš naujo, ir tada vėl įeiti, ir tada ieškoti jau knygos.

Ūla (10 m.), Laimos dukra

Jolantos dukra apeina šias problemas naudodama kitą ELVIS grotuvo funkciją – skirtukus, kuriuos ji „visą laiką užsideda [..], jeigu ten vidury skyriaus [sustoja], tai užsideda skirtuką ir tada klauso jau kitą dieną nuo tos vietos“. Respondentai taip pat bando rasti paskutinę klausytą vietą pagal leidinio skirsnius, bet tai irgi kelia sunkumų, kadangi ELVIS garsinių knygų skirsniai nesutampa su knygos skyriais, nėra pakankamai smulkūs (taip pat žr. skyrių 4.6.4).

Šie keblumai sukuria nemalonią frikciją klausymo procese – respondentai jausdavo frustraciją negalėdami greitai rasti vietos, kurioje baigė klausyti anksčiau. Dėl to krenta jų motyvacija ir kartais jie „numesta“ netgi labai patikusias knygas:

Ūla (10 m.): [Klausiau] „Berniukas, vardu Lukas“ [K. Brooks „Lukas“] – tenai šiaip paaugliams, bet man žiauriai patinka tokios knygos ir tiesiog... nu, tenai labai dramatiška, tokia romantiška istorija ir man labai patiko, bet aš tiesiog nebeišklausiau visos knygos, nes man pastoviai, visada niekaip neužsifiksavo [paskutinė klausyta vieta] ir man reikėdavo pusę knygos praleidinėti tada, ir aš dėl to numečiau.
Laima (mama): Bet tu gal net norėtum pabaigt, paklausyt?
Ūla: Jo, žiauriai.

Tokie keblumai keltų susierzinimą kiekvienam vartotojui, tačiau jie ypač problematiški šio tyrimo tikslinei grupei. Kaip minėta ankstesniuose skyriuose (žr. 4.1 ir 4.4.2), daugeliui respondentų ir, apskritai, disleksiją turinčių vaikų sunku išlaikyti dėmesį, išlikti motyvuotiems skaitant knygas, todėl netgi sąlyginai nežymios frikcijos, tokios kaip ši, gali būti faktoriai, nulemiantys, ar vaikas naudosis garsinėmis knygomis bei ELVIS platforma, ar ne.

4.5.5 ELVIS paieška

Kita respondentų įvardinta problema – sunkumai naudojantis ELVIS paieškos sistema, neaiškumai, kokius paieškos terminus naudoti, grąžinami ne visi rezultatai. Šie aspektai liečia ne tik tyrimo grupę, bet visus ELVIS vartotojus – problemos su paieška buvo labai dažnai paminėtos ir 2023 m. atliktoje LAB vartotojų pasitenkinimo apklausoje.

Kadangi problema yra gerai žinoma LAB komandai, žemiau pateikiama tik keletas papildomų įžvalgų iš šio tyrimo:

- Respondentams **nebuvo aišku, kokie paieškos terminai grąžina pilniausius ir tiksliausius rezultatus:** autoriaus vardas, pilnas leidinio pavadinimas, leidinio pavadinimo dalis ar pilnas pavadinimas su autoriaus vardu; ar reikia naudoti kabutes – „nėra taip, kad keli žodžiai iš pavadinimo ir man jau suras“ (Donata).
- Tėvai dažnai **išbando skirtingus paieškos terminus** ir jų kombinacijas, bandydami rasti bent vienu būdu, ir **pasigenda nuoseklumo paieškos rezultatuose:** „Kartais, žinokit, aš per 3 kartą, per 3 būdą randu knygą ir galvoju – kodėl man iškart neišmetė jos pagal autorių?“ (Donata)
- Dėl paieškos problemų tėvams sunkiau sekasi rasti rekomenduojamą mokyklinę literatūrą, jie turi ieškoti knygų už savo vaikus, nes vaikams nepavyksta rasti patiems.

4.5.6 Kitas ELVIS funkcionalumas

Žemiau pateikiami kiti ELVIS sąsajos niuansai ir pageidaujamas papildomas grotuvo funkcionalumas, kuriuos taip pat minėjo respondentai:

- Keletas tėvų minėjo, jog turėjo **sunkumų prisijungiant prie savo ELVIS profilio**, pvz. dėl to, jog „buvo nusimušęs slaptažodis“ (Kristina) ir jiems nepavyko jo atstatyti, tačiau jie negalėjo prisiminti / paaiškinti detaliau, kodėl.
- Vartotojai, **naudojantys kelis įrenginius, privalo kiekvieną kartą prisijungti prie ELVIS puslapio iš naujo**, kai pakeičia įrenginį, kas sukelia nepatogumų, jei nėra išsaugotas slaptažodis arba vaikas jo nežino.
- Viena mama atkreipė dėmesį į tai, jog **ELVIS grotuvas turi tik vieną sulėtinimo lygį** (50%, du kart lėtesnis grojimas), **kuris yra labai didelis** ir netinkamas: „jeigu palėtini, kiek ten eina palėtinti, tai

yra jau per lėtai, nebe natūraliai skamba – disleksikams gal faina būtų, kad jie galėtų, tarkim, sekti tą knygą tekste, nu, jeigu tas garsas būtų lėtas, normaliai lėtas“ (Jolanta).

- Vaikams ELVIS grotuve **trūksta galimybės pamatyti, kiek dar liko laiko klausytis visos knygos** arba kiek procentų visos knygos jau perklausyta – dabar pateikiama tik informacija apie klausomo skirsnio laiką.
- Ne visiems vartotojams yra aišku, jog ELVIS puslapyje esanti prieinamumo nustatymų ikona (perbraukta „akis“ –) leidžia reguliuoti šrifto dydį, kuris jiems kartais per mažas („aprašai būna labai, nu, mažom raidėm parašyta ir kartais nelabai įskaitau“, Ūla) ir jie **nežino, jog yra galimybė šriftą pasididinti**.

4.6 Prieinamų formatų žinios ir poreikiai

Šiame skyriuje aptariamos papildomos skaitymo priemonės, kurias naudoja vaikai, respondentų žinios apie (skaitmeninius) prieinamus formatus bei išsakyti poreikiai, kurie nėra susiję vien su garsinio formato leidiniais.

4.6.1 Skaitymas įprastai, šrifto dydis ir analoginės pagalbinės priemonės

Visi kalbinti tėvai ieškojo ir išbandė įvairius metodus ir analogines priemones, kurie galėtų padėti jų vaikams skaityti įprastą spausdintą tekstą. Tėvų paminėtos priemonės itin įvairios – nuo gan standartinių vaikams, turintiems skaitymo sutrikimą, skirtų priemonių (pvz., skaitymo juostelių, kontrastinių filtrų) iki pačių tėvų sugalvotų bei sukurtų įrankių:

Pačioj pradžioj, ką aš dariau – čia dar pirmoj klasėj kai buvo – tai tiesiog lapelyje popieriaus kirpau skylutę, kad tilptų raidžių kažkiek tai ir kad dengti viską aplinkui, kad matytų, fiksuočiau tik tą vieną skiemenį.

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

Dažniausiai minima problema su tiek spausdinto, tiek skaitmeninio teksto (vadovėliuose, knygose) pateikimu buvo **per mažas šrifto dydis**:

Taip, sunku [naudotis vadovėliais], ten būna kartais tie šriftai smulkėja, pavyzdžiui, lietuvių kalbos literatūra – tai jau dabar septintoj [klasėj] jos yra daug, šriftas yra toks jau gan smulkus.

Luka, 13 m. berniuko mama

Kaip jau minėta anksčiau (žr. 4.4.3), tėvai teigė, jog mažesnis šriftas labiau vargina jų vaikus ir jie skaito lėčiau, o didesnis šriftas – palengvina („kuo didesnis [knygos] šriftas, tuo lengviau skaito ir mažiau pasimeta – mažiau ir susinervina tada“, Laima). Dėl šių priežasčių, vaikai vengia rinktis leidinius smulkiu tekstu („tikrai neims iš lentynos storos knygos su daug raidžių, tikrai tokios neims“, Kęstas).

Daug respondentų minėjo, jog vaikams lengviau skaityti leidinius, kuriuose yra iliustracijų, paveikslėlių ir mažiau teksto, keletas vaikų nurodė mėgstantys skaityti komiksus ir žurnalus:

Kai jinai pati skaitydavo tai, aišku, tada rinkdavosi daugiau komiksus, kur yra daug paveikslėlių ir mažai teksto, ir yra puslapių skaičius [mažesnis].

Jolanta, 9 m. mergaitės mama

Vaikams, turintiems disleksiją, dažnai sunkiau sekti turinį, nes jų pastangos yra nukreiptos į žodžių dekodavimą, o ne teksto prasmės suvokimą¹⁷. Tyrimai rodo, jog disleksiją turintys vaikai skaitydami labiau remiasi kontekstine informacija (pvz., vizualia), nei įprastai skaitantys¹⁸.

Neturėdami alternatyvų, tėvai patys adaptuodavo ir perspausdindavo netinkamai pateiktą mokomąją medžiagą taip, kad ją būtų patogiau skaityti jų vaikui:

Po logopedės konsultacijos, mes atradom akių streso filtrus taip vadinamus, kad sumažinti kontrastą, ir mes atsirinkom su logopedės pagalba, kad [vaikui] geriausiai tinka mėlynas fonas. Ir mes pradėjom jam tekstus tiesiog kopijuoti arba spausdinti ant mėlyno fono.

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

[...] per kopijavimo aparatą – pirmiausia uždengiu visus paveikslukus, kiek jų įmanoma, atsišviečiu tą tekstą arba tą eilėraštį, ir tada „zoominu“, didinu ir tada nešu mokytojai lapą. Pavyzdžiui, eilėraštis iš 2 stulpelių, tai tie 2 stulpeliai per visą A4 formato lapą ir būna [išdidinti]. Jinai [dukra] kitaip nepaskaitys, nes [...] vadovėliai yra margi, o jai turi būti išeliminuota kuo daugiau spalvų ir paveikslėlių, ir tekstas [didesnio šrifto]

Laima, Ūlos (10 m.) mama

Kaip rodo Laimos pavyzdys, iliustracijos ir papildomi (dekoratyvus) grafiniai elementai taip pat ne visada yra naudingi – kartais jų išdėstymas teksto atžvilgiu gali trukdyti skaitymui.

4.6.2 Naudojami skaitmeniniai formatai ir pagalbinės priemonės

Respondentų žinios ir patirtys su skaitmeniniais leidiniais ir priemonėmis buvo gerokai labiau ribotos nei su spausdinta medžiaga ir garsinėmis knygomis. Nepaisant to, visi respondentai naudoja išmaniųjų įrenginių kasdienybėje, todėl yra šiek tiek susipažinę su skaitmeniniais formatais ir jų privalumais bei trūkumais.

Kalbant apie ELVIS leidinius, iš esmės visi respondentai naudojami tik garsinėmis knygomis MP3 formatu. Dauguma net nebuvo girdėję apie ELVIS esančius skaitmeninio formato (EPUB, DAISY, PDF) leidinius, juo labiau juos išbandę, nors keletas tėvų užsiminė apie tai, jog norėtų rasti ELVIS ir skaitmeninio formato leidinių (plačiau žr. skyrių 4.6.4). Kristina su sūnumi vieninteliai iš respondentų naudojo ELVIS esančiu geografijos vadovėliu, kuris yra išleistas tiek MP3, tiek DAISY formatu, tačiau jie vadovėlio visada klausėsi mašinoje ir tekstinės dalies nenaudojo.

¹⁷ Snowling ir kt., „Dyslexia and Developmental Language Disorder“; de Oliveira ir kt., „Reading Component Skills in Dyslexia“.

¹⁸ Nation ir Snowling, „Individual Differences in Contextual Facilitation“.

Keletas vaikų buvo naudoję skaitmeninius leidinius kitose platformose (EDUKA, Amazon Kindle), tačiau jose galėjo naudotis tik daliniu prieinamumo funkcionalumu – dažniausiai galimybe priartinti vaizdą, kuris dažnai iškraipo turinio atvaizdavimą ir yra nepatogus:

[EDUKA užduotyse] yra, tarkim yra kažkokie elementai, kuriuos tu turi sujungti, ar ten pakeisti vietom ir panašiai, tai aišku, jau išdidinus tą naršyklę [priartinus], bus ten kas nors pabėgę. Tai pasididini, perskaitai, vėl pasidarai normalų dydį – taip.

Jolanta, 9 m. mergaitės mama

Jeigu įkeli PDF'ą [..], tai irgi – „Kindlas“ tą PDF'ą priima, bet jisai raidžių nepadidina... Tik tiek, kad nu akių taip nekabina kaip iš telefono, bet tai nėra labai patogus formatas.

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

Skaitmenines pagalbines priemones taip pat naudojo mažai respondentų. Dauguma tėvų nebuvo išbandę nei balso sintezės (TTS), nei įvesties balsu, nors keletas iš jų buvo girdėję apie tokias galimybes. Tačiau dalis respondentų vaikų bandė arba nuolatos naudojosi įvairiais skaitmeniniais įrankiais teksto skaitymui palengvinti – ypač išmaniuose telefonuose. Pvz., Laimos dukra Ūla naudoja savo telefono kamerą tam, jog galėtų pasididinti spausdintą tekstą jos mėgstamuose žurnaluose:

Jinai paima telefoną ir nusifotkina tam žurnaliuke tekstą, tada jinai išsididina ekrane, kad jai būtų lengviau ir didesnės raidės.

Laima, Ūlos (10 m.) mama

Keletą vaikų tėvai buvo išmokę naudotis balso įvestimi, teksto atpažinimu (angl. *Optical Character Recognition, OCR*) ir sinteze per „Google Lens“ programėlę. Dalis jų šias priemones naudoja paieškai, rašyti žinutėms bei spausdintų vadovėlių „įsigarsinimui“, tačiau šios priemonės patogios ir patrauklios ne visiems vaikams:

Tas roboto balsas tai, kaip ir iš bėdos galima naudoti, bet neteisingai skaito. Ir kitas dalykas, kad negali didesnio įkelti teksto. Tarkim, jeigu išsikeli gabaliuką, tai turi žinoti, kur jis pasibaigia, ir gaunasi per sudėtinga disleksiškam vaikui.

Ona, 13 m. mergaitės mama

Apskritai, daug tėvų minėjo, kad jiems trūksta koncentruotos informacijos apie praktinius įrankius, galinčius padėti vaikams lengviau skaityti. Tėvai jautėsi gavę nepakankamai patarimų iš PPT ir esantys priversti pagalbinių priemonių ieškoti patys, kas yra painu dėl informacijos pertekliaus ir labai imlu laikui bei finansiškai:

Aš žinau, kad yra daug įvairių tokių priemonių, visko, visko, kurios neatsiranda ant tokio [turinčio disleksiją] vaiko stalo – ta informacija netgi iki manęs neateina.

Luka, 13 m. berniuko mama

[Sunkiausia], kad nėra tokios normalios pagalbos ir realiai ta pagalba, kurią mes sukūrėm savo vaikui, tai yra tiesiog, na mūsų ieškojimų ir mūsų kažkokių piniginių galimybių [dėka].

Ona, 13 m. mergaitės mama

4.6.3 Teksto ir garso derinimas

Daug respondentų vaikų yra išbandę arba norėtų išbandyti knygos skaitymą ir klausymą vienu metu. Dabar tam jie naudoja įprastą spausdintą knygą, kurią skaito kartu su ELVIS garsine knyga. Tėvai tikėjosi, jog toks būdas galėtų palengvinti skaitymą ir netgi jį lavinti, tačiau daugumai išbandžiusių respondentų šis būdas nepasirodė greitesnis ar patogesnis:

Bandė jinai [dukra] ir skaityti, ir klausyti. Tai aišku, pagal jos skaitymo tempą gaunasi taip, kad... pasakotojas skaito geriau. Tai turbūt tas skaitymas jos pačios truputėlį nukenčia labiau, bet man atrodo, kad toks gal eksperimentas bus jai naudingas ateityje.

Ona, 13 m. mergaitės mama

Mes bandėm šitą [skaitymo ir klausymo] momentą taip irgi išnaudoti – galvojom, gal jeigu jisai klausytų ir tada su pirštu sektų... bet jam kažkaip matyt kantrybės tam reikalui neužteko.

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

Kaip kitus sunkumus, bandant derinti įprastą spausdintą ir garsinę knygą, tėvai taip pat įvardina skirtumus tarp spausdinto ir garsinio (ELVIS) leidimo, sunkumus randant reikiamą leidinio vietą skirtinguose formatuose ir papildomas vaiko pastangas atliekant du veiksmus vienu metu. Tyrimai rodo, jog paskutinis aspektas gali netgi apsunkinti skaitymą, ypač – teksto suvokimą¹⁹. Tačiau kartais šis metodas labai veiksmingas – Simonos sūnui, kuriam įprastas skaitymas reikalauja itin daug pastangų, garsinės knygos padeda suvokti popierinėje knygoje skaitomo teksto prasmę:

[Sūnus] naudojosi įrašytomis knygoms, kad klausytis [...] ir sekti tą tekstą popierinės [knygos], vienu metu, todėl, kad jeigu [tik] skaito – nesuvokia apie ką, [o] jeigu girdi ir žiūri – tada suvokia teksto prasmę.

Simona, 19 m. vaikinio mama

Niekas iš respondentų nebuvo bandęs skaitmeninių leidinių su sinchronizuotu garsu ir tekstu (DAISY ar EPUB) iš ELVIS, todėl nėra aišku, ar toks formatas būtų buvęs jiems patogesnis. Tačiau įdomu tai, jog daug tėvų, net nežinodami apie konkrečius formatus, išreiškė poreikį skaitmeniniams leidiniams, kuriuose būtų paryškintas skaitomas tekstas, arba pačių tėvų žodžiais tariant:

- „rodytų, kuris žodis yra įgarsinamas – kad tas žodis, kuris yra skaitomas, kad jis išsiskirtų iš bendro teksto“ (Simona)
- „matosi ir tie žodžiai, kur sako audio, pavyzdžiui, [skaito] „aš“ ir jisai padidėja“ (Donata)
- „būtų smagu, kad jisai [sūnus] [...] su pirštuku veda ir jam ten užgeltonuoja toj vietoj“ (Kęstas)

¹⁹ Moore ir Cahill, „Audiobooks“; Wood ir kt., „Does Use of Text-to-Speech and Related Read-Aloud Tools Improve Reading Comprehension for Students With Reading Disabilities?“

4.6.4 Lūkesčiai ELVIS fondui ir leidinių formatams

Kaip minėta anksčiau, visi respondentai tyrimo metu ELVIS naudojo tik garsinio formato leidinius. Tačiau tai atspindi pasiūlą (esamą ELVIS leidinių fondą), o ne paklausą, kadangi respondentai taip pat išsakė daug norų ir poreikių leidinių pasirinkimo ir formatų klausimais.

Garsinio formato leidiniuose respondentams labiausiai trūko **patogesnės galimybės naviguoti**, ypač klausant ne per ELVIS grotuvą, o per kitas programas bei įrenginius. Tiek tėvai, tiek vaikai susidurdavo su sunkumais ieškodami reikiamo skyriaus ar (ypač) reikiamo puslapio, dėl ko kartais negalėdavo pratęsti anksčiau nutraukto klausymo (kaip minėta skyriuje 4.5.4).

ELVIS leidinių padalinimas skirsniais neatitinka knygos skyrių, todėl skirsniai neturi pavadinimų, dažnai nėra pakankamai smulkūs ir kelia respondentams nepasitenkinimą („Labai, žinot, kas nepatikdavo, kaip ten būdavo su tais skyriais, ten tų puslapių negalėdavau rast“, Kristina). Toks skirstymas ir navigacija yra ypač nepatogūs Lukos sūnui, kuris ELVIS leidinių klausosi parsisiųsdamas juos į telefoną:

Jeigu pameti seką, tai... Vaikai irgi nėra kruopštūs, rūšiuodami visokius failus, pavyzdžiui, jeigu tu šiandien skaitei, o paskui po savaitės ir vėl atsiverti, ir nežinai, kur ten skaitei – daug failiukų, daug gabaliukų būna.

Luka, 13 m. berniuko mama

Garsinių leidinių navigacijoje Kristina su sūnumi taip pat pasigedo galimybės praleisti garsinį vaizdavimą, kuris vaikui nėra aktualus, kuomet šalia naudojama ir spausdinta knyga.

Daug kitų respondentų norų vienija **poreikis ELVIS fonde rasti (daugiau) skaitmeninių tekstinių leidinių, skirtų vaikams** – nepriklausomai nuo to, koks būtų jų formatas. Tekstinio formato leidinių tėvai ir vaikai norėtų dėl įvairių priežasčių. Kęstas, pvz., norėtų, kad jo sūnus galėtų pakaitomis klausyti ir skaityti tą patį leidinį:

Jeigu yra [ELVIS] knyga MP3 formatu, aš norėčiau ją gauti ir PDF arba „book reader’io“ [MOBI / EPUB] formatu, nes kartais, pavyzdžiui, kažkur skrendam lėktuvu – nepatogu knygą ten temptis, o tu žinai, kad galbūt ausinėmis irgi ne visą laiką norėsis ausis užgožti. [...] [Būtų gerai] susieti, pilnai, kad būtų jau toks interaktyvumas, nes ne visada gali nueiti į biblioteką paieškoti ten [įprastos spausdintos knygos].

Kęstas, Simo (10 m.) tėtis

Kiti respondentai norėtų skaitmeninių leidinių tam, jog galėtų skaityti tekstą padidintu šriftu arba tam, jog garsinį turinį papildytų iliustracijos, vaizdinė medžiaga. Respondentai minėjo, jog **vaikams ELVIS leidiniuose labai trūksta vaizdinės medžiagos**, kuri labiau įtrauktų, padėtų išlaikyti dėmesį ir ilgiau skaityti, kas yra ypač aktualu atsižvelgiant į daugumos respondentų amžių registracijos į ELVIS metu (8–10 m.).

Kaip aptarta anksčiau (žr. skyrių 4.4.3), daug vaikų įprastam skaitymui yra labiau linkę rinktis leidinius su mažiau teksto ir daugiau iliustracijų, tokius kaip komiksus arba žurnalus (pvz., Laimos, Jolantos ir Kęsto vaikai). Tėvai taip pat minėjo, jog net ir klausant garsinių knygų (be teksto), vaikams padeda jas papildanti vaizdinė medžiaga, pvz., animacijos forma:

Pavyzdžiui, [kai] skaitom padavimus arba „[Eglė] žalčių karalienė“, kad [sūnus] išlaikytų ilgiau [dėmesį], aš šalia atsidarau „Google“ ir paleidžiu „Žalčių karalienės“ video [...]. Dabar juk jie vaizdiniai vaikai, ten su tais žaidimais.... vaizdo, vaizdo, vaizdo.

Donata, 10 m. berniuko mama

Idealiu atveju skaitmeniniai leidiniai turėtų ir tekstą, ir sinchronizuotą garsinį takelį. Skaitmeniniai leidiniai EPUB formatu suteiktų galimybę ne tik skaityklėje vartotojui paryškinti įrašė skaitomą teksto vietą, bet ir papildyti garsines knygas vaizdine medžiaga bei geresne turinio navigacija, todėl išpildytų daug aukščiau minėtų vartotojų norų.

4.6.5 Garsinių arba skaitmeninių vadovėlių poreikis

Vadovėliai ir mokomoji medžiaga yra vieni geidžiamiausių leidinių, kuriuos tėvai norėtų gauti ELVIS (arba kitur) prieinamu formatu. Šis poreikis, gerai žinomas LAB, dažnai pabrėžtas 2023 m. vartotojų pasitenkinimo apklausos atsakymuose²⁰, taip pat atsispindėjo ir šio tyrimo interviu metu.

Tyrimo respondentai dažniausiai naudojami įprastais spausdintais vadovėliais, kadangi jiems tiesiog nėra alternatyvos. Dažnai tai reiškia, jog (priklausomai nuo vaiko skaitymo gebėjimų) mokytojai arba tėvai turi skaityti vadovėlio dalis už vaikus, kartu su jais dirbti mokykloje ir namie:

Aš arba vyras, arba sesė, nu, kas tuo metu yra namuose – perskaitom, stengiamės perskaityti, kartais ir daugiau perskaitom tam, kad jinai [dukra] nuėjusi į mokyklą kitą dieną žinotų, kas ten yra parašyta.

Ona, 13 m. mergaitės mama

Tėvai norėtų, jog jų vaikai galėtų naudoti prieinamo formato vadovėlius ir tokiu būdu savarankiškai dirbti su mokomąja medžiaga – tai sumažintų krūvį tiek tėvams, tiek mokytojams. Daug respondentų ieškojo vadovėlių ELVIS arba išreiškė norą, jog būtų galimybė gauti prieinamus leidinius iš mokyklos:

[...] būtų visiems iš tikrųjų lengviau, jeigu būtų daugiau supratimo ir integracijos, galimybių – įgarsintų vadovėlių, pritaikytų.

Ona, 13 m. mergaitės mama

Nors prieinamų mokymosi priemonių poreikis yra labai akivaizdus, LAB nėra švietimo lauke dirbanti organizacija, todėl į leidybos planus įtraukti vadovėlių ir kitos mokomosios medžiagos negali. Šiai problemai spręsti reikalingas šio poreikio komunikavimas ir tikslingas bendradarbiavimas tarp švietimo įstaigų bei vadovėlių leidėjų.

4.7 Pagrindinės įžvalgos – santrauka

Bendros įžvalgos

Tyrimo grupės amžiaus specifika. Kadangi dauguma respondentų buvo panašaus amžiaus ir ELVIS pradėjo naudotis būdami 8–10 m., daug įžvalgų yra specifinės pradinių klasių moksleivių patirčiai, į ką svarbu atsižvelgti vertinant tyrimo rezultatus. Kita vertus, tai gan kritinis amžius vaiko skaitymo raidoje, todėl ši amžiaus grupė labai svarbi. Ji taip pat sudaro maždaug ketvirtį visų ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą.

²⁰ Žr. 2023 m. LAB vartotojų pasitenkinimo apklausos skyrių „3.3.3 Leidinių pasiūlos vertinimas“.

Uždelsta registracija, (ne)nukreipimas į ELVIS. Tik 2 vaikus tėvai užregistravo į ELVIS dėl PPT specialistų nukreipimo. Dauguma apie ELVIS sužinojo iš kitur, kartais praėjus metams ar daugiau po diagnozės.

Praktinės informacijos trūkumas. Daugeliui tėvų trūko praktinių žinių, kaip palengvinti skaitymą savo vaikui, ypač pradžioje. Tik keletas tyrimo dalyvių naudojo teksto sintezę, įvestį balsu ir panašius įrankius.

Skaitymas, literatūra, pomėgiai ir aplinka

Vaikai skaito įprastai nepaisant patiriamų iššūkių, tik daro tai lėčiau ir tai reikalauja daugiau pastangų, apsunkina turinio suvokimą. Įprastą skaitymą palengvina didesnis šriftas, tinkamas teksto pateikimas, vaizdinė medžiaga.

Skaitymas neatsiejamas nuo mokymosi. Vaikai atranda leidinius pamokų metu, klausosi knygų pagal mokyklos rekomenduojamus sąrašus – tai formuoja jų literatūros pomėgius, įkvepia vaikus skaityti.

Bendras, ribotas skaitymo ir klausymo laikas. ELVIS leidinių klausymas kartais „konkuruoja“ su įprastu skaitymu. Sprendimą klausytis ar skaityti vaikai priima tiek pagal savo poreikius, tiek pagal tėvų arba mokyklos keliamus reikalavimus. Pagerėjus skaitymo gebėjimams, vaikai kartais nustoja klausytis garsinių knygų.

Literatūros pomėgius formuoja vaikų aplinka. Tėvai, mokykla, artimieji ir draugai daro didžiausią įtaką vaikų knygų pasirinkimams. Vaikai dažnai renkasi tėvų rekomenduojamas, populiarias ir draugų skaitomas knygas.

ELVIS katalogas retai naudojamas naujų leidinių atradimams. Respondentai dažniausiai eina į ELVIS paiešką jau žinodami, kokios knygos jiems reikia.

Klausymo patirtys

Garsinės knygos įgarsintos „migdančiai“ ir „monotoniškai“. Leidinių vaikams įgarsinime respondentams trūksta ekspresyvumo, intonacijų, kurie padėtų įsijausti į skaitomą turinį, išlaikyti dėmesį.

Skirtingos kasdienės klausymo rutinos. Dauguma tėvų skatina vaikus klausytis kasdien, tačiau stipriai skiriasi dažnumas ir trukmė. Dalis vaikų klausosi ne daugiau 15–20 min., bet yra klausančių ir po keletą valandų per dieną.

Klausymas namie, kelionėse, mokykloje. Vaikai ir tėvai išnaudoja galimybę klausytis knygų visur. Dažnai klausymas vyksta namie, tačiau dalis respondentų klausosi (tik) mašinoje, traukinyje, mokykloje ar kitur.

Klausymo būdai ir ELVIS funkcionalumas

Naudojamų įrenginių įvairovė, internetas. Respondentai klausymui naudoja visą spektrą įrenginių – nuo nešiojamo kompiuterio iki neišmanaus MP3 grotuvo, dažnai daugiau nei vieną. Dalis respondentų naudojami tik tiesioginiu klausymu per ELVIS svetainę, dalis – siunčiasi ir klausosi nenaudodami interneto, o likę – naudoja abu būdus.

ELVIS svetainės, sąsajos, grotuvo patogumas. Daug tėvų teigiamai atsiliepė apie ELVIS svetainę, jos paprastumą ir patogumą, bei itin vertina tai, jog vaikai sugeba naudotis ELVIS savarankiškai.

Keblumai pratęsiant klausymą buvo viena dažniausiai paminėtų problemų. Anot respondentų, ELVIS grotuvas dažnai neišsaugo klausytos vietos, kartais užstringa, todėl vaikams būna sunku pratęsti klausymą ir jie nepabaigia leidinių, dingsta motyvacija.

Sunkumai su paieška ir kitas trūkstamas ELVIS funkcionalumas. Daug respondentų nebuvo aišku, kaip tinkamai suvesti paieškos raktažodžius. Respondentai nurodė galimus ELVIS grotuvo, leidinių navigacijos ir kitus sąsajos patobulinimus.

Skaitmeninių prieinamų formatų naudojimas ir fondo poreikiai

Respondentai nenaudoja skaitmeninių tekstinio formato leidinių, kadangi ELVIS beveik nėra tokių leidinių, skirtų vaikams. Dalis skaito skaitmeninį tekstinį turinį kitose platformose, tačiau jose ne visada tinkamai veikia prieinamumo funkcijos.

Teksto ir garso sinchronizacija, tekstiniai skaitmeniniai leidiniai yra paklausūs tarp respondentų, jie norėtų derinti skaitymą ir klausymą, patogiau naviguoti, pasirinkti tinkamą šrifto dydį ir teksto pateikimo būdą. Vadovėliai yra vieni dažniausiai minimų leidinių, kuriuos respondentai norėtų gauti prieinamu formatu.

Vaizdinės medžiagos ELVIS leidiniuose trūkumas. Dalis vaikų mėgsta skaityti iliustruotus leidinius (komiksus, žurnalus ir pan.) ir ELVIS pasigenda tokio formato leidinių. Vaizdinė medžiaga padeda vaikams geriau įsijausti, suprasti turinį.

5 Apibendrinimas ir rekomendacijos

5.1 Apibendrinimas

ELVIS disleksijos auditorija šiandien – tai mokyklinio amžiaus vaikai, kurie naudojami garsinėmis knygomis tiek mokymosi kontekste, tiek savo malonumui. Kiekybinė tyrimo dalis atskleidžia bendrus šios vartotojų grupės bruožus.

Palyginus su kitais ELVIS vartotojais, vidutinis vartotojas, turintis skaitymo sutrikimą, išsiskiria savo jaunu amžiumi (13 m.), gyvenama vieta (beveik 70% iš didmiesčių) ir netgi lytimi (2 iš 3 berniukai). Jaunieji skaitytojai, turintys skaitymo sutrikimą, taip pat yra technologiškesni, renkasi įvairesnes klausymo priemonės ir būdus. Nepaisant to, vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, vidutiniškai skaito triskart mažesnį kiekį leidinių, nei kiti ELVIS naudotojai.

Giluminiai interviu ir kokybinė tyrimo dalis leidžia geriau suprasti itin svarbų šios auditorijos amžiaus tarpsnį – mokymosi pradžią pradinėse klasėse ir keletą metų po jų. Tai etapas, kuomet išryškėja ir (dažniausiai) yra nustatomi mokymosi sunkumai, todėl yra reikalinga visapusė pagalba tiek iš tėvų, tiek iš mokymosi aplinkos. Dėl vaikų amžiaus, jų tapimas ELVIS vartotojais ir pirmi žingsniai naudojantis garsinėmis knygomis yra visiškai sąlygojami tinkamų specialistų rekomendacijų ir aktyvaus tėvų įsitraukimo. Todėl galvodami apie jaunuosius ELVIS vartotojus, visada turime atsižvelgti ir į juos palaikančią aplinką. Namuose sukuriama galimybės nulemia, kaip vaikas naudosis ELVIS, o iššūkiai, su kuriais susiduria tėvai, dažnai įtakoja ELVIS naudojimo priežastis ir pobūdį.

Tiek kiekybiniuose, tiek kokybiniuose duomenyse ryški skaitytojų įvairovė, o ypač – spartus poreikių kismas vaikams bręstant. Pradinėse klasėse vaikai dažniausiai priversti tiek plėsti įprasto skaitymo įgūdžius, tiek atrasti knygas garsinėje formoje. Kartais šios dvi užduotys papildo viena kitą, o kartais dėl vienos tenka atsisakyti kitos. Šiame tarpsnyje vaikų literatūriniai pomėgiai dar tik formuojasi ir greitai keičiasi, todėl reikalingas platus spektras leidinių formatų, žanrų ir temų.

Nors bendri respondentų atsiliepimai apie ELVIS biblioteką yra teigiami, tačiau tai technologiškai įvairi ir (dažnai) pažengusi auditorija, kuri turi aukštus reikalavimus. Tiek tėvai, tiek vaikai nori naudotis visomis ELVIS funkcijomis, skaityti skirtingo formato leidinius ir prisitaikyti priemones pagal savo poreikius. Kartais tai išryškina spragas ir nepatogumus ELVIS platformoje bei leidiniuose, kuriuos galima tobulinti. Šių problemų ištaisymas yra itin svarbus tyrimo auditorijai, kadangi daug vaikų stokoja motyvacijos arba dėmesio (garsinių ir ne tik) knygų skaitymui, o tėvams dažnai trūksta laiko gilintis į neaiškumus. Todėl net nedideli papildomi trukdžiai gali reikšti, jog vartotojas nustos naudotis ELVIS biblioteka.

Daug tyrimo dalyvių išsakytų sunkumų ir neišpildytų poreikių susiję su platesnėmis problemomis Lietuvos švietimo sistemoje. Tai prieinamos mokomosios medžiagos trūkumas, vėlyvas skaitymo sutrikimo diagnozavimas, netinkamos arba nepilnos specialistų rekomendacijos ir kiti vaikų bei tėvų padėtį apsunkinantys faktoriai. LAB negali išspręsti šių problemų, tačiau jos daro didžiulę įtaką tiek vartotojų kelionei iki registracijos į ELVIS biblioteką, tiek jų patirčiai jau tapus ELVIS vartotojais.

Lietuvoje apie disleksiją plačiau pradėta diskutuoti dar visai neseniai, tačiau vaikų, susiduriančių su skaitymo sunkumais, patirtys ir specialistų iššūkiai siekiant suteikti geriausią pagalbą yra panašūs į kitų šalių. 2023 m. atliktame Suomijos prieinamumo bibliotekos „Celia“ tyrime²¹, 1–9 kl. mokiniai, patiriantys įvairius mokymosi sunkumus, pabrėžė tinkamo šrifto dydžio svarbą, poreikį iliustracijoms ir trumpesniems tekstams, skaitymą „pakaitomis“ su globėjais. Tyrime dalyvavo ir pedagogai, kurie akcentavo vaikų įvairovę ir būtinybę atsižvelgti į individualius poreikius bei vaikų motyvaciją, kadangi

²¹ Teachers' and pupils' experiences of reading aids (2023 m.). Accessibility Library Celia.

„geriausios [pagalbinės] priemonės yra tos, kuriomis mokiniai nori ir sugeba naudotis“ (p. 33, vertimas iš anglų k.).

Suomijos mokytojai taip pat įvardino sunkumus išlaikant dėmesį kaip dažniausią problemą, susijusią su skaitymu, o techninius sudėtingumus – kaip vieną esminių kliūčių naudojant pagalbines priemones. Tiek vaikai, tiek mokytojai, dalyvavę „Celia“ tyrime, labai pozityviai vertino skaitmeninius leidinius, derinančius garsą, tekstą ir vaizdą („multichannel“) bei galimybę klausyti ir skaityti tekstą tuo pačiu metu („audio-assisted reading“). Nors Suomijoje prieinamų formatų mokomoji medžiaga pradėta kurti gerokai anksčiau nei Lietuvoje²², pedagogai pabrėžė tokių leidinių trūkumą kaip vieną pagrindinių problemų.

„Celia“ tyrime daug dėmesio skiriama lengvai suprantamai kalbai²³ ir tinkamai struktūruotam turiniui – kognityviniam prieinamumui (angl. „cognitive accessibility“). Suomijos mokytojai mato tai kaip vieną svarbiausių prieinamumo aspektų rengiant mokomąją medžiagą ir patrauklų grožinį turinį vaikams, patiriantiems įvairius mokymosi (ypač dėmesio) sunkumus. Nors mūsų tyrimo respondentai taip pat užsiminė apie tinkamai pateiktą informaciją, trumpesnius tekstus ir paprastą turinį, kognityvinio prieinamumo aspektai lieka mažai išnagrinėti. LAB veikla iki šiol buvo daugiausiai orientuota į teksto pateikimo ypatumus įvairiuose formatuose bei į skirtingus skaitymo modalumus (pvz., lytėjimas, klausymas), tačiau tikėtina, jog ateityje ir kiti prieinamumo aspektai taps vis labiau aktualūs.

Lietuvoje disleksijos auditorija vis dar yra nauja ir mažai pažįstama – tiek LAB, tiek su ja dirbantiems ugdymo specialistams, tiek tėvams bei platesnei visuomenei. Sparčiai keičiasi mokymosi aplinka, kurioje atsiduria vaikai, turintys skaitymo sunkumų, ir auga nauja karta (vyresnių) ELVIS vartotojų, skaitančių savaip. Norint užtikrinti jiems geriausias galimybes, svarbu tęsti sistemiską darbą su šia auditorija, gilintis į jos poreikius ir kurti juos geriausiai atliepiančias paslaugas.

5.2 Rekomendacijos

5.2.1 Bendradarbiavimas su švietimo sektoriumi

Skaitymo sutrikimai pasireiškia ir dažniausiai yra nustatomi pradinėse klasėse, todėl dauguma vaikų ir tėvų pirminę informaciją apie pagalbinius įrankius bei alternatyvas įprastam skaitymui gauna iš mokytojų, logopedų ir kitų švietimo specialistų. Beveik visi vaikai, turintys skaitymo sutrikimą, prieš registraciją į ELVIS būna gavę PPT vertinimą, todėl būtent šios įstaigos yra geriausias kontaktinis taškas, norint suteikti informaciją tėvams apie ELVIS.

Nors LAB jau ne vienerius metus bendradarbiauja su regioninėmis PPT, tačiau dauguma interviu dalyvių nebuvo specialistų nukreipti į ELVIS ir ELVIS statistika rodo, jog ganėtinai nedaug vartotojų registruojasi pradinėse klasėse. **Rekomenduojama atnaujinti bei sustiprinti ryšius su visomis regioninėmis PPT, suteikti jų specialistams informacinę medžiagą, kurią jie galėtų perduoti tėvams.** Regioninė plėtra taip pat itin svarbi atsižvelgiant į dabartinę vartotojų koncentraciją didmiesčiuose.

Kadangi NŠA statistika rodo, jog tik mažai daliai vaikų yra diagnozuojamas skaitymo (arba mokymosi) sutrikimas, **svarbu suteikti žinias PPT darbuotojams, jog ELVIS biblioteka gali naudotis ir vaikai, turintys kitus sutrikimus** (pvz., kalbos, kompleksinius), jeigu jiems pasireiškia ir skaitymo sunkumai. Taip pat **būtų naudinga sekti bendradarbiavimo su PPT efektyvumą**, pvz., registracijos į ELVIS metu arba periodinėse apklausose identifikuojant, iš kur tėvai sužinojo apie ELVIS, ar buvo nukreipti PPT specialistų.

²² Pirmą prieinamo formato skaitmeninį vadovėlį „Celia“ išleido dar 1992 m. Plačiau:

<https://www.celia.fi/tietoa-celiasta/organisaatio-ja-arvot/celian-historia/>

²³ „Celia“ ataskaitoje įvardinama kaip „paprasta kalba“ (angl. „plain language“).

Lygiai tiek pat svarbus ir platesnis švietimo laukas – mokyklos, privatūs centrai, universitetai, ruošiantys pedagogus, bei valstybinės įstaigos, atsakingos už švietimą. **Rekomenduojama palaikyti ir plėsti ryšius su skirtingomis švietimo institucijomis**, kadangi tėvų atsiliepimai indikuoja, jog žinios apie skaitymo sutrikimus dažnai yra labai ribotos. Šių įstaigų atstovai taip pat gali nukreipti tėvus į ELVIS.

Vaikai ir tėvai ELVIS labai dažnai ieško leidinių, kurie skaitomi literatūros pamokose, bei knygų, kurios yra mokyklos rekomenduojamos literatūros sąrašuose. **Siekiant visada suteikti galimybę šiuos leidinius skaityti klausant, rekomenduojama koordinuoti leidinių sąrašus su mokyklomis ir Nacionaline švietimo agentūra.** Tai padėtų užtikrinti, jog, rengiant programinės literatūros sąrašus, būtų atsižvelgiama į leidinio prieinamos kopijos egzistavimą, o LAB galėtų įtraukti knygas iš šių sąrašų į garsinamų leidinių planus. **Siūloma periodiškai peržvelgti Lietuvių kalbos ir literatūros bendrojoje programoje²⁴ rekomenduojamus skaitinius.**

Vaikams ypač aktuali prieinamo formato mokomoji medžiaga – tyrimo respondentai tokios medžiagos šiuo metu negauna ir dažniausiai naudoja įprastus spausdintus vadovėlius, pratybas ir pan., kuriuose esantys tekstai kelia iššūkių vaikams. **Rekomenduojama edukuoti įstatymų leidėjus, jų vykdytojus bei vadovėlių rengėjus apie įtraukiosios leidybos galimybes, prieinamo formato vadovėlių privalumus ir naudą vaikams**, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto.

5.2.2 Turinys bei komunikacija, orientuoti į vaikus ir jų tėvus

Daug tėvų įvardino, kad jų vaikui diagnozavus skaitymo sutrikimą, jie jautė praktinių žinių trūkumą, bet tuo pačiu ir pasimetimą dėl informacijos pertekliaus internete. Dauguma respondentų taip pat susidūrė su laiko trūkumu, kadangi šalia kasdinių rūpesčių atsirado papildomi poreikiai skaitymui ir mokymuisi. Šie du faktoriai lemia tai, jog tėvai ir vaikai ieško atrinkto, tikslinio turinio, kuris jiems suteikia tiesioginę naudą.

Atsižvelgiant į šiuos apribojimus ir iš jų kylančius poreikius, labai svarbu, jog tiek vaikai, tiek tėvai galėtų lengvai atrasti ELVIS svetainėje reikalingą medžiagą, kuri būtų pateikta glaustai, patraukliai ir atitiktų jų interesus. **Rekomenduojama peržvelgti ELVIS svetainės struktūrą ir turinį, siekiant sukurti labiau įtraukią patirtį tyrimo tikslinei auditorijai, nukreipti vartotojus į jiems aktualų turinį.** Šiuo metu ELVIS svetainės puslapiuose nėra nuorodų, kurios galėtų patraukti vaikus ar tėvus; ELVIS naujienų srautą sudaro daugiausiai suaugusiems ir vyresnio amžiaus žmonėms aktualios temos, nėra galimybės jų atsifiltruoti; leidinių paieška yra orientuota į vartotoją, kuris iš anksto žino ko ieško (taip pat žr. skyrių 5.2.5 žemiau). Beveik visa ELVIS puslapyje esanti informacija yra pateikta tekstiniu pavidalu, todėl nėra patraukli vaikams, turintiems skaitymo sunkumų.

Tėvams ir vaikams trūksta žinių bei įgūdžių naudojantis skaitmeninėmis pagalbinėmis priemonėmis. Respondentai išsakė poreikį gauti informaciją apie įrankius, kurie palengvina arba pakeičia skaitymą, bei apie alternatyvias skaitymo galimybes. **Rekomenduojama ELVIS puslapyje talpinti praktinį gidą apie teksto atpažinimą (OCR) ir balso sintezę (TTS), įvesti balsu, skaitmeninius formatus (EPUB) ir teksto-garso sinchronizavimo galimybes bei kitas pagalbines priemones ir prieinamumo funkcionalumą**, pateikiant konkrečios programinės įrangos rekomendacijas ir pavyzdžius.

5.2.3 Leidiniai, atitinkantys vaikų poreikius

Daug vaikų skundėsi „migdančia“ diktorių skaitymo maniera. Atsižvelgiant į tai, **rekomenduojama pradinių klasių ir jaunesnio amžiaus vaikams skirtus leidinius garsinti išraiškingiau, atspindint kūrinių personažus ir teksto emociją.** Tai padėtų vaikams suprasti turinį, ilgiau išlaikyti dėmesį ir pamėgti literatūrą.

²⁴ <https://www.emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/22>

Vaikai norėtų ELVIS platformoje gauti platesnę leidinių tipų įvairovę, pvz., žurnalų ar komiksų. Apskritai, respondentai norėtų, jog garsinius (arba tekstinius) leidinius papildytų vizualinė medžiaga, iliustracijos, netgi animacija. **Rekomenduojama į ELVIS fondą įtraukti daugiau skaitmeninių leidinių, kuriuose derinamas tekstas, garsas ir vaizdas įvairioms amžiaus grupėms – iliustruotų pasakų, komiksų, žurnalų paaugliams ir pan.** Tokie leidiniai leistų vaikams mėgautis jų bendraamžių skaitomu turiniu bei supažindintų juos su įvairiais prieinamais skaitmeniniais formatais.

Vaikai dažniausiai yra skatinami bent truputį skaityti įprastai, bet ilgas įprasto teksto skaitymas juos vargina, jiems reikalinga galimybė keisti šrifto dydį arba laikinai pakeisti skaitymą klausymu. Skaitmeniniai prieinami formatai, integruojantys tekstą ir garsą, leistų vaikams derinti skaitymą ir klausymą tame pačiame leidinyje, todėl **rekomenduojama populiariausius vaikų leidinius pateikti EPUB formatu su sinchronizuotu garso takeliu**²⁵.

Daug disleksiją turinčių vaikų sunkiai sutelkia dėmesį, todėl kai kurie iš jų garsinių knygų gali klausytis tik po 15–20 minučių vienu kartu. ELVIS leidiniai dažniausiai yra padalinti į 30 minučių ilgio skirsnius, todėl vaikai dažnai nustoja klausytis viduryje skirsnio. **Rekomenduojama peržvelgti, kaip suformuojami skirsniai vaikiškuose leidiniuose**, kurie dažniausiai yra trumpesnės apimties nei suaugusiems skirti leidiniai. Trumpesni, aiškiau susieti su turiniu skirsniai taip pat padėtų vaikams lengviau atsekti, kur jie baigė klausyti paskutinį kartą (taip pat žr. 5.2.4 žemiau).

5.2.4 ELVIS grotuvo patobulinimai

Atsižvelgiant į respondentų pastabas, **rekomenduojama apsvarstyti šiuos ELVIS grotuvo patobulinius:**

- **Galimybė matyti visą likusį garsinio leidinio laiką** leistų vaikams lengviau suprasti, kiek liko iki kūrinio pabaigos. Tai galėtų būti ir papildomas motyvuojantis faktorius.
- **Smulkesnės parinktys (pvz., kas 10%) sulėtinant grojimo greitį** padėtų vaikams, kurie nori klausytis ir skaityti vienu metu, bet skaitymo tempas yra per greitas, o (dabartinis) 50% sulėtinimo greitis per lėtas.
- **Garso aukščio (angl. *pitch*) koregavimas, kai yra keičiamas grojimo greitis**, padėtų išlaikyti natūraliau skambantį diktorius balsą.²⁶
- **Nustatymas praleisti vaizdinio turinio garsinį vaizdavimą** būtų naudingas, kai vaikai naudoja skaitmeninę leidinio versiją (arba turi spausdintą leidinio kopiją) ir gali matyti iliustracijas.

Respondentai taip pat dažnai susidūrė su problemomis pratęsdami klausymą, sunkiai rasdavo paskutinę klausytą vietą. **Rekomenduojama taisyti arba tobulinti būdą, pagal kurį ELVIS grotuvas išsaugo paskutinę klausytą vietą**, kadangi daug vartotojų teigia, jog šiuo metu šis funkcionalumas ELVIS svetainėje esančiame grotuve dažnai nesuveikia. Vaikai ir tėvai kartais pasimesdavo naviguodami leidinyje, sunkiai rasdavo reikiamą skyrių, todėl **rekomenduojama ELVIS grotuve detaliau atvaizduoti garsinių leidinių struktūrą** (pvz., pateikiant skyrių pavadinimus, nuorodas į klausomą puslapį).

²⁵ Verta pastebėti, jog EPUB formato leidiniuose, tekstas dažniausiai yra sinchronizuojamas pastraipos arba sakinio lygmeniu – tai nebūtinai pilnai atitiktų vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, lūkesčius, nes jiems gali būti reikalingas žodžio lygmens sinchronizavimas.

²⁶ Moderniose interneto naršyklėse jau egzistuoja funkcionalumas garso aukščio stabilizavimui keičiant greitį: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/API/HTMLMediaElement/preservesPitch>
Plačiau: https://en.wikipedia.org/wiki/Audio_time_stretching_and_pitch_scaling

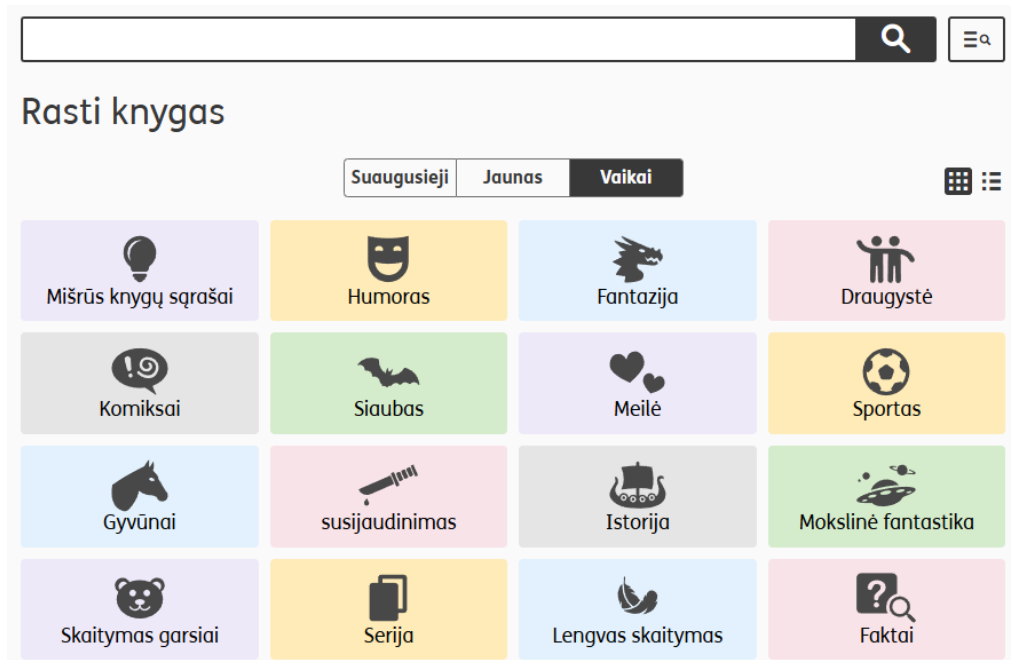
5.2.5 ELVIS paieška ir leidinių katalogavimas

Daug respondentų nurodė susiduriantys su neaiškumais naudojant ELVIS leidinių paieškos sistemą, atkartodami ankstesnius komentarus iš 2023 m. LAB vartotojų pasitenkinimo apklausos. Nors ieškodavo konkrečios knygos, kartais norimą rezultatą gaudavo tik iš antro ar trečio bandymo.

Rekomenduojama peržvelgti, kaip veikia ELVIS leidinių paieška ir pataisyti esančias spragas, tokias kaip: aktualiausi rezultatai ne visada yra pateikiami pirmoje vietoje, kartais tenka ieškoti tik pagal autorių arba tik pagal pavadinimą, problemos naudojant spec. ženklus ir pan.

Respondentai ELVIS sistemoje dažniausiai ieškodavo konkrečios knygos ir nesinaudodavo ELVIS svetainėje pateikiamu leidinių katalogu tam, jog atrastų naujas knygas pagal žanrą, tematiką ar kitaip. Tik keletas tyrimo dalyvių įvardino, jog ieško kataloge naujų leidinių, dažniausiai pagal viršelį, pavadinimą ir aprašymą. Nors ELVIS puslapyje „Leidiniai“ aiškiai išskirta literatūra „Vaikams ir paaugliams“, tačiau šis funkcionalumas ganėtinai ribotas, nes nėra galimybių rūšiuoti leidinių pagal amžiaus grupes, naršyti pagal temas. Vaikų literatūros filtravimo ir paieškos galimybių ribotumą taip pat pabrėžė virš dešimt 2023 m. atliktos LAB vartotojų pasitenkinimo apklausos dalyvių. Šie faktai sufleruoja išvadą, jog dabartinė svetainės struktūra neskatina vaikų (arba tėvų) atrasti naujas knygas ELVIS kataloge, o leidinių paieška nesuteikia tam patogių būdų.

Rekomenduojama pateikti ELVIS leidinių katalogą vaikams bei tėvams patogesniu ir patrauklesniu būdu. Tai galėtų būti įgyvendinta pasitelkiant daugiau iliustracijų, katalogo sąsajoje aiškiai pasiūlant vartotojui teminius arba žanrinius pasirinkimus, rekomenduojant populiarius vaikiškus leidinius ir kitaip nukreipiant vaiką ar tėvus naršyti leidinius pagal jiems aktualius kriterijus. Kaip rodo šis tyrimas, vaikų literatūros poreikiai labai sparčiai keičiasi jiems augant, todėl **rekomenduojama patobulinti ELVIS leidinių katalogavimo sistemą, kad būtų galima leidinius atsifiltruoti pagal smulkesnes vaikų amžiaus grupes.**

15 pav. nota.dk leidinių paieškos puslapio dalis (Google Translate vertimas iš danų k.).

Kaip gerąjį pavyzdį pateikiame Danijos „Nota“ bibliotekos leidinių paieškos sistemą (15 pav.). Šioje paieškos sistemoje vartotojui, nežinančiam ką konkrečiai ji / jis nori skaityti, suteikiama galimybė naršyti tarp leidinių pagal aktualias temas. Temos atvaizduojamos ne tik tekstu, bet ir žaismingomis ikonomis. Pasirinkus vieną iš temų, pateikiamos smulkesnės potėmės (pvz., „Istorija“ > „Vaikiškos

knygos apie vikingus“). „Nota“ paieškos puslapyje taip pat yra iškeltos dvi amžiaus kategorijos („Vaikų“ ir „Jaunimo“), o detalioje paieškoje galima nurodyti ir smulkesnes amžiaus grupes (0–4 m., 5–7 m., 8–11 m. ir t. t.). **Rekomenduojama išanalizuoti užsienio bibliotekose naudojamas vaikams pritaikytas virtualias leidinių paieškos sistemas ir, remiantis įžvalgomis, atnaujinti ELVIS esančią leidinių paiešką, padarant ją patrauklesnę tiek vaikams, tiek jų tėvams.**

Šaltiniai

Mokslinė literatūra

- Adlof, Suzanne M., ir Tiffany P. Hogan. „Understanding Dyslexia in the Context of Developmental Language Disorders“. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools* 49, nr. 4 (2018 m. spalio 24 d.): 762–73. https://doi.org/10.1044/2018_LSHSS-DYSLC-18-0049.
- Braun, Virginia, ir Victoria Clarke. *Thematic Analysis: A Practical Guide*. SAGE, 2021.
- Have, Iben, ir Birgitte Stougaard Pedersen. „Conceptualising the Audiobook Experience“. *SoundEffects - An Interdisciplinary Journal of Sound and Sound Experience* 2, nr. 2 (2012 m. gruodžio 31 d.): 79–95. <https://doi.org/10.7146/se.v2i2.6967>.
- Labanienė, Katažyna. „Skaitymo sunkumų prognostiniai veiksniai ikimokykliniame amžiuje“. Vilniaus universitetas., 2020. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:70097438/>.
- Moore, Jennifer, ir Maria Cahill. „Audiobooks: Legitimate ‘Reading’ Material for Adolescents?“ *School Library Research* 19 (2016 m.). <https://eric.ed.gov/?id=EJ1120838>.
- Nation, Kate, ir Margaret J. Snowling. „Individual Differences in Contextual Facilitation: Evidence from Dyslexia and Poor Reading Comprehension“. *Child Development* 69, nr. 4 (1998 m.): 996–1011. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06157.x>.
- Oliveira, Darlene G. de, Patrícia B. da Silva, Natália M. Dias, Alessandra G. Seabra, ir Elizeu C. Macedo. „Reading Component Skills in Dyslexia: Word Recognition, Comprehension and Processing Speed“. *Frontiers in Psychology* 5 (2014 m. lapkričio 28 d.). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.01339>.
- Snowling, Margaret J., Marianna E. Hayiou-Thomas, Hannah M. Nash, ir Charles Hulme. „Dyslexia and Developmental Language Disorder: Comorbid Disorders with Distinct Effects on Reading Comprehension“. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 61, nr. 6 (2020 m.): 672–80. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13140>.
- Wagner, Richard K., Fotena A. Zirps, Ashley A. Edwards, Sarah G. Wood, Rachel E. Joyner, Betsy J. Becker, Guangyun Liu, ir Bethany Beal. „The Prevalence of Dyslexia: A New Approach to its Estimation“. *Journal of learning disabilities* 53, nr. 5 (2020 m.): 354–65. <https://doi.org/10.1177/0022219420920377>.
- Wood, Sarah G., Jerad H. Moxley, Elizabeth L. Tighe, ir Richard K. Wagner. „Does Use of Text-to-Speech and Related Read-Aloud Tools Improve Reading Comprehension for Students With Reading Disabilities? A Meta-Analysis“. *Journal of Learning Disabilities* 51, nr. 1 (2018 m. sausio 1 d.): 73–84. <https://doi.org/10.1177/0022219416688170>.

Kiti šaltiniai

ELVIS vartotojų tyrimas (2022 m.). Lietuvos audiosensorinė biblioteka.

<https://labiblioteka.lt/veiklos-tyrimai/elvis-vartotoju-tyrimas/820>

National Dyslexia Measurements Across Europe: Report (2022 m.). Dyslexia Compass.

https://dyslexiacompass.eu/wp-content/uploads/2022/02/Dyslexia-Compass-Report_compressed.pdf

Skaitymo sunkumai ir intelektas: kaip keičiasi disleksijos apibrėžimas 21-ame amžiuje (2023 m.). LAB tinklaraštis apie disleksiją ir kitus skaitymo sutrikimus.

<http://disleksija.labiblioteka.lt/2023/06/19/skaitymo-sunkumai-ir-intelektas-kaip-keiciasi-disleksijos-apibrezimas-21-ame-amziuje/>

Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai bendrojo ugdymo mokyklų bendrosiose klasėse 2023-2024 m. Švietimo valdymo informacinė sistema.

<https://svis.emokykla.lt/1-mokykla/>

Teachers' and pupils' experiences of reading aids (2023 m.). Accessibility Library Celia.
<https://www.celia.fi/wp-content/uploads/2024/01/Teachers-and-pupils-experiences-of-reading-aids.pdf>

Vartotojų pasitenkinimo teikiamomis paslaugomis tyrimas (2023 m.). Lietuvos audiosensorinė biblioteka.
<https://labiblioteka.lt/veiklos-tyrimai/vartotoju-pasitenkinimo-teikiamomis-paslaugomis-tyrimas-2023-m./954>

„What is dyslexia“. European Dyslexia Association.
<https://eda-info.eu/what-is-dyslexia/> (peržiūrėta 2024-06-19)

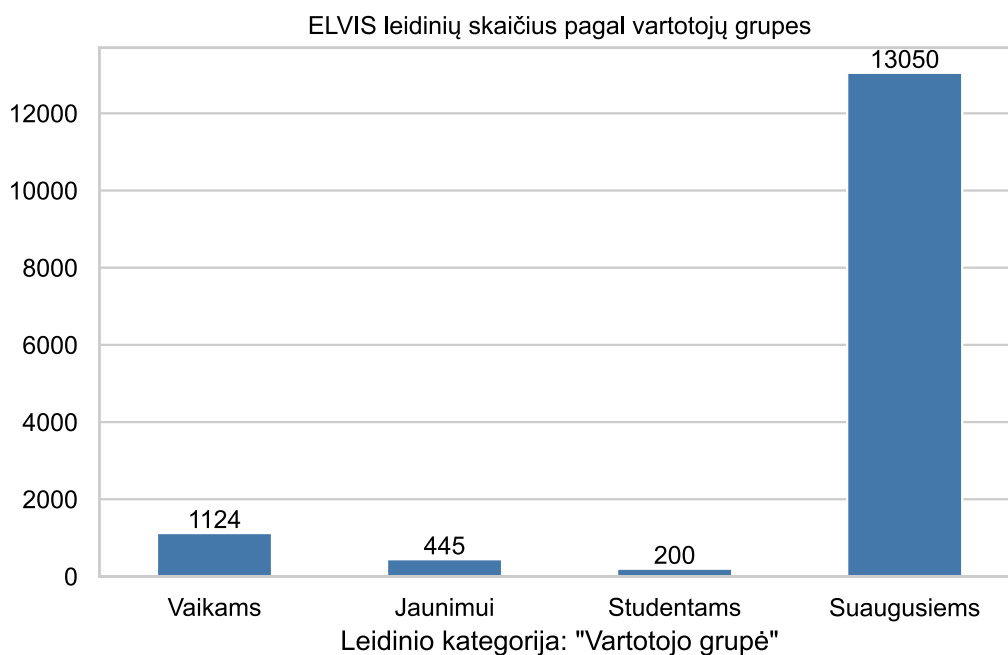
Paveikslėlių sąrašas

1 pav. ELVIS vartotojų skaičius pagal registracijos metus.....	6
2 pav. ELVIS vartotojų pasiskirstymas pagal sutrikimo tipą.....	7
3 pav. ELVIS vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, amžiaus pasiskirstymas.....	7
4 pav. Vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, pasiskirstymas pagal mokyklinių klasių kategorijas.	8
5 pav. Vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, pasiskirstymas pagal mokyklinių klasių kategorijas registracijos metu.	9
6 pav. Vartotojų grupių pasiskirstymas pagal lytį.	9
7 pav. Vartotojų grupių pasiskirstymas tarp miestų.	10
8 pav. Vartotojų pasiskirstymas pagal 2023 metais skaitytų leidinių skaičių.	11
9 pav. Vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, dalis, skaičiusi N leidinių arba daugiau, pagal amžiaus grupes.....	11
10 pav. Panauda pagal leidinio kategoriją tarp skirtingų vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, amžiaus grupių.	12
11 pav. Naudojami leidinių gavimo būdai skirtingose vartotojų grupėse.	13
12 pav. Leidinių gavimo būdai (nuo visos leid. panaudos) skirtingose vartotojų grupėse.	14
13 pav. Aktyvių vartotojų pasiskirstymas pagal naudojamų įrenginių skaičių.	14
14 pav. Vartotojų grupių naudojami įrenginių tipai.....	15
15 pav. nota.dk leidinių paieškos puslapio dalis (Google Translate vertimas iš danų k.).	41
16 pav. ELVIS leidinių skaičius pagal leidinio kategoriją „Vartotojo grupė“.	46
17 pav. Leidinių grupių populiarumas tarp vartotojų grupių (pagal panaudą).....	47
18 pav. ELVIS leidinių pasiskirstymas pagal leidinio grupę.	48
19 pav. Leidinių grupių populiarumas tarp vartotojų grupių (pagal panaudą).....	48
20 pav. Leidinių grupių populiarumas (pagal panaudą) tarp amžiaus grupių.	49

1 priedas: Skaitymo pomėgiai – statistika

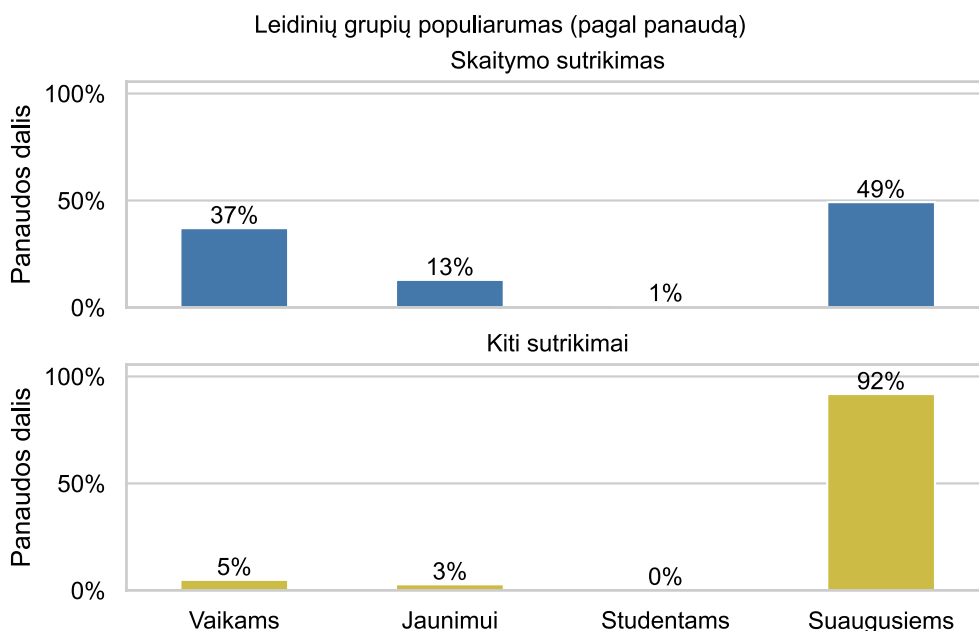
1.1 Leidinių skaitymas pagal kategorijas

ELVIS leidiniai skirstomi į keturias kategorijas pagal jiems priskirtą „Vartotojų grupę“ („Vaikams“, „Jaunimui“, „Studentams“ ir „Suaugusiems“). Didžioji dauguma (88%) leidinių yra kategorijoje „Suaugusiems“, tačiau dalis šių leidinių dažnai yra skaitomi ir vaikų bei jaunimo, kadangi šioje kategorijoje yra nemažai rekomenduojamos mokyklinės literatūros (pvz., „Altorių šešėlyje“, E. M. Remarko kūriniai ir pan.). Mažiausia kategorija yra „Studentams“, tokių leidinių yra vos 1%.

16 pav. ELVIS leidinių skaičius pagal leidinio kategoriją „Vartotojo grupė“.

Vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, 7 kartus dažniau skaito literatūrą vaikams (37%), nei kiti vartotojai (5%) – tai tiesiog atspindi šios vartotojų grupės amžiaus pasiskirstymą. Atitinkamai, literatūra jaunimui vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, yra skaitoma 4 kartus dažniau (13%) nei kitų vartotojų (3%).

17 pav. Leidinių grupių populiarumas tarp vartotojų grupių (pagal panaudą).

1.2 Leidinių skaitymas pagal kategorijas ir vartotojų amžiaus grupes

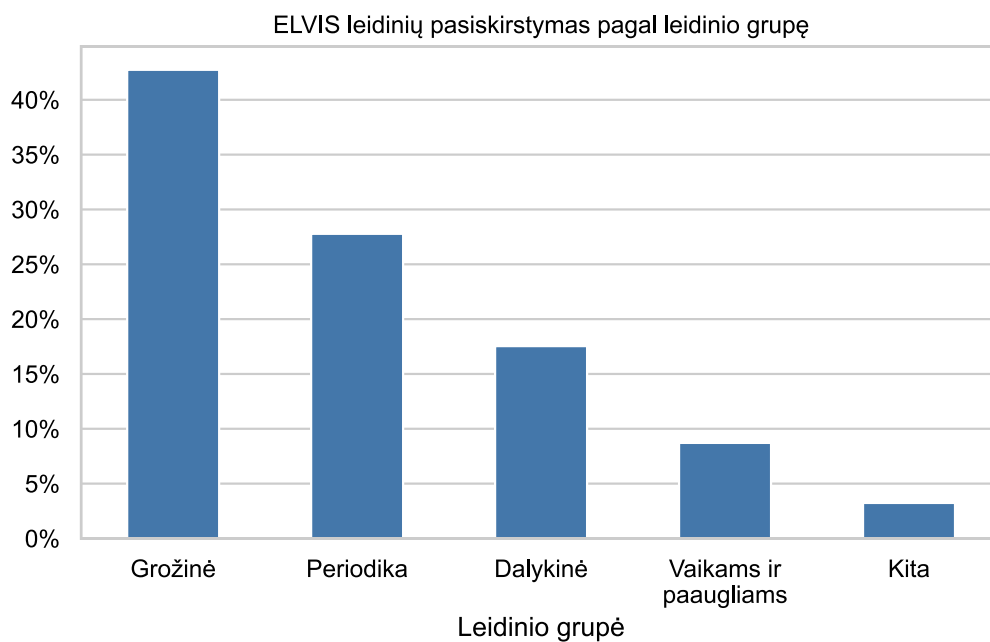
Skaitymo pomėgiai taip pat skiriasi tarp amžiaus grupių (žr. 10 pav., 12 p.). Jauniausieji (7–10 m.) vartotojai labiau linkę skaityti literatūrą vaikams (ji sudaro 58% jų leidinių panaudos), tuo tarpu kuo vyresni skaitytojai, tuo daugiau literatūros suaugusiems jie skaito (skaitytos literatūros suaugusiems dalis auga nuo 35% pradinėse klasėse iki 75% pomokykliniame amžiuje).

1.3 Leidinių grupės: grožinė, dalykinė, vaikų

Toliau apžvelgiame, kokio tipo leidinius – grožinius, dalykinius ar kitus – daugiausiai skaito ELVIS vartotojai, turintys disleksiją. Kiekvienas ELVIS leidinys gali būti priskirtas vienai ar daugiau leidinių grupių. Šiuo metu egzistuoja 17 grupių, 4 pagrindinės iš jų: „Grožinė literatūra“, „Dalykinė literatūra“, „Periodika“ bei „Literatūra vaikams ir paaugliams“. Tolimesnėje analizėje ELVIS leidiniai skirstomi į kategorijas pagal šias 4 grupes, o leidiniai, priklausantys kitoms grupėms, priskiriami kategorijai „Kita“²⁷.

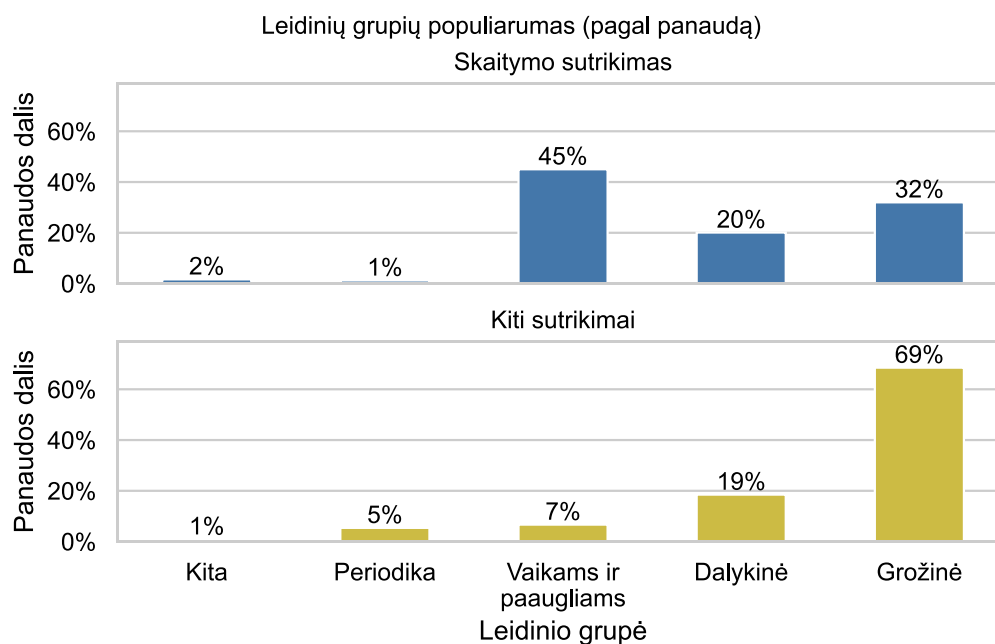
Daugiausiai yra grožinių ELVIS leidinių – jie sudaro net 43% visų leidinių. Periodika ir dalykinė literatūra sudaro atitinkamai 28% ir 18%, o literatūra vaikams ir paaugliams – 9% ELVIS leidinių. Kiti leidiniai sudaro 3%.

²⁷ Jei leidinys priklauso daugiau nei vienai grupei, naudojamas toks algoritmas: jei tarp grupių yra kategorija „Vaikams ir paaugliams“, tuomet jis priskiriamas šiai kategorijai, kitais atvejais kategorija priskiriama atsitiktiniu būdu vienai iš leidinio grupių.

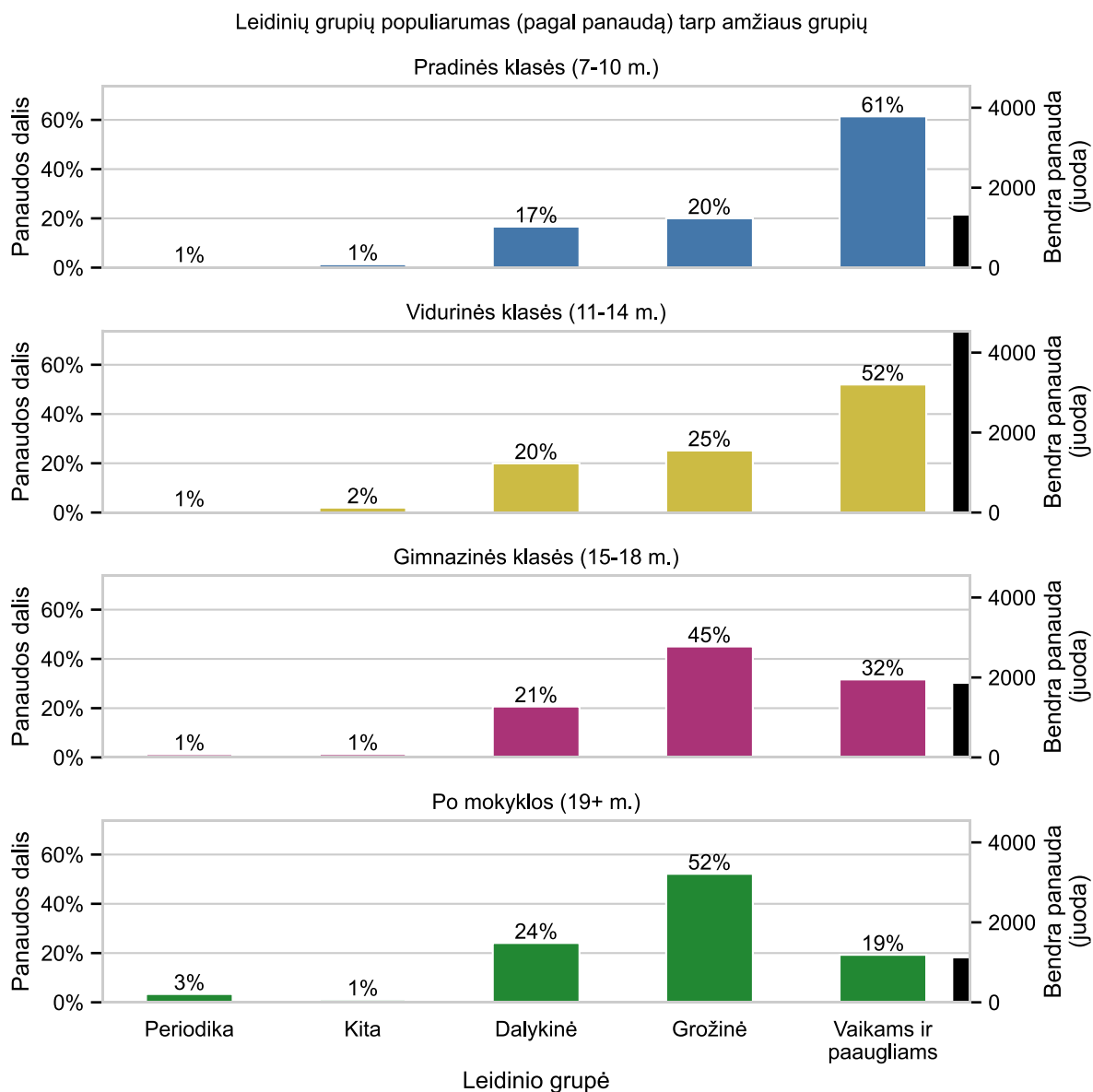

18 pav. ELVIS leidinių pasiskirstymas pagal leidinio grupę.

Tarp vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, populiariausia yra grožinė (32%) literatūra bei leidiniai vaikams ir paaugliams (45%). Palyginus su kitais vartotojais, gerokai mažiau skaitoma periodika (vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą – 1%, kiti – 5%).

19 pav. Leidinių grupių populiarumas tarp vartotojų grupių (pagal panaudą).

20 pav. Leidinių grupių populiarumas (pagal panaudą) tarp amžiaus grupių.

Vyresnių klasių vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą, skaitomų leidinių pasiskirstymas pagal leidinių grupes panašėja į kitų (neturinčių skaitymo sutrikimo) ELVIS vartotojų – mažėja skaitomos literatūros vaikams ir paaugliams dalis (nuo 61% iki 19%), didėja dalykinės literatūros (nuo 17% iki 24%) ir periodikos dalys (nuo 1% iki 3%).

1.4 Populiariausi leidiniai tarp vartotojų, turinčių skaitymo sutrikimą – statistinės lentelės

1.4.1 Bendrai

Top 10 populiariausių leidinių tarp vartotojų turinčių skaitymo sutrikimą

Leidinio pavadinimas	Metai	Autorius	Skaitytojų skaičius
1 13 dalykų, kuriuos daro stiprūs vaikai	2023	A. Morin	59
2 Matilda	2022	R. Dahl	47
3 Čarlis ir šokolado fabrikas	2022	R. Dahl	46
4 Haris Poteris ir Išminties akmuo. Kn. 1	2003	J. K. Rowling	42
5 Tomo Sojerio nuotyčiai	2018	M. Twain	39
6 Ronja plėšiko duktė	2014	A. Lindgren	39
7 Baltaragio malūnas	2018	K. Boruta	37
8 Mažasis princas	2003	A. d. Saint-Exupéry	37
9 Mijo, mano Mijo	2019	A. Lindgren	33
10 Altorių šešėly	2019	V. Mykolaitis-Putinas	33

1.4.2 Pagal skaitytojų amžiaus klases

Top 5 populiariausi leidiniai: Pradinių klasių (7-10 m.) skaitytojai

Leidinio pavadinimas	Metai	Autorius	Skaitytojų skaičius
1 Matilda	2022	R. Dahl	16
2 Pedingtonas užsienyje	2023	M. Bond	12
3 Grybų karas	2023	J. Marcinkevičius	12
4 Čarlis ir šokolado fabrikas	2022	R. Dahl	11
5 Puokių istorijos	2023	E. Valter	11

Top 5 populiariausi leidiniai: Vidurinių klasių (11-14 m.) skaitytojai

Leidinio pavadinimas	Metai	Autorius	Skaitytojų skaičius
1 13 dalykų, kuriuos daro stiprūs vaikai	2023	A. Morin	44
2 Ronja plėšiko duktė	2014	A. Lindgren	33
3 Tomo Sojerio nuotyčiai	2018	M. Twain	31
4 Čarlis ir šokolado fabrikas	2022	R. Dahl	31
5 Mijo, mano Mijo	2019	A. Lindgren	31

Top 5 populiariausi leidiniai: Gimnazinių klasių (15-18 m.) skaitytojai

Leidinio pavadinimas	Metai	Autorius	Skaitytojų skaičius
1 Baltaragio malūnas	2018	K. Boruta	30
2 Romeo ir Džuljeta	2018	W. Shakespeare	25
3 Vakarų fronte nieko naujo	2003	E. M. Remarque	17
4 Skerdžius	2018	V. Krėvė	14
5 Tarp pilkų debesų	2012	R. Sepetys	14

Top 5 populiariausi leidiniai: Pomokyklinio amžiaus (19+ m.) skaitytojai

Leidinio pavadinimas	Metai	Autorius	Skaitytojų skaičius
1 Dievų miškas	2005	B. Sruoga	19
2 Altorių šešėly	2019	V. Mykolaitis-Putinas	18
3 Balta drobulė	2005	A. Škėma	15
4 Sename dvare	2006	Šatrijos Ragana	13
5 Svetimas; Kryptis	2005	A. Camus	10

1.4.3 Pagal leidinių kategorijas

Top 5 populiariausi leidiniai pagal kategoriją: Dalykinė

Leidinio pavadinimas	Metai	Autorius	Skaitytojų skaičius
1 Mokytojas	2023	K. Klimas	16
2 Jūsų sąmonės galia	2010	J. Murphy	13
3 Sielų kelionės	2017	M. Newton	13
4 Ko mes norime	2023	C. F. Weber	12
5 Tariamasis iš tamsos	2008	V. Juknaitė	12

Top 5 populiariausi leidiniai pagal kategoriją: Grožinė

Leidinio pavadinimas	Metai	Autorius	Skaitytojų skaičius
1 Ronja plėšiko duktė	2014	A. Lindgren	39
2 Altorių šešėly	2019	V. Mykolaitis-Putinas	33
3 Hobitas, arba Ten ir atgal	2007	J. R. R. Tolkien	31
4 Dievų miškas	2005	B. Sruoga	27
5 Vakarų fronte nieko naujo	2003	E. M. Remarque	27

Top 5 populiariausi leidiniai pagal kategoriją: Vaikams ir paaugliams

Leidinio pavadinimas	Metai	Autorius	Skaitytojų skaičius
1 13 dalykų, kuriuos daro stiprūs vaikai	2023	A. Morin	59
2 Matilda	2022	R. Dahl	47
3 Čarlis ir šokolado fabrikas	2022	R. Dahl	46
4 Haris Poteris ir Išminties akmuo. Kn. 1	2003	J. K. Rowling	42
5 Tomo Sojerio nuotyčiai	2018	M. Twain	39

1.5 Skaitymo pomėgiai: apibendrinimas

- Dėl ELVIS leidinių katalogavimo ypatumų, sudėtinga vienareikšmiškai atskirti leidinius, kurie yra skirti vaikams, o kurie – ne.
- Vartotojai, turintys disleksiją, maždaug 6–7 kartus dažniau skaito literatūrą vaikams ir paaugliams nei kiti – tai atspindi šių vartotojų amžių.
- Bręsdami vaikai ima skaityti daugiau literatūros suaugusiems, sparčiai keičiasi jų pomėgiai.
- Vartotojai, turintys skaitymo sutrikimą, beveik visiškai neskaito periodikos.

2 priedas: Interviu gairės

Įvadiniai klausimai

1. Kaip pradėjote naudotis garsinėmis knygomis? Nuo kada?
2. Kaip atradote biblioteką ELVIS? Kada tai įvyko?
3. Kaip sužinojote, jog jūsų vaikas turi skaitymo sunkumų? Kada tai įvyko?
4. Ar jūsų šeimoje ar artimoje aplinkoje yra daugiau žmonių, susiduriančių su disleksija ar skaitymo sunkumais dėl kitų priežasčių?

Klausymosi įpročiai ir pomėgiai

5. Kaip jūsų vaikas naudoja biblioteką ELVIS?
 - a. Savarankiškai? Su tėvų pagalba? Su mokyklos ar kitos įstaigos personalo pagalba?
 - b. Ar jūs turit skaitymo rutiną, ar tai labiau spontaniškas užsiėmimas?
 - c. Kaip dažnai? Ar tai nuolatinis (kasdienis, kas savaitinis) skaitymas, ar pagal poreikį?
6. [trumpai] Kokio tipo leidinių klausotės daugiausiai?
 - a. Grožinė literatūra? Pasakos? Kiti?
 - b. Ar tai mokyklinė rekomenduojama / privaloma literatūra, ar nebūtinai?
 - c. Kokiu tikslu klausotės (pvz., savo malonumui, kalbos / skaitymo lavinimas, literatūrinis išprusimas)?
7. Kaip išsirenkate leidinius, kurių klausytis?
 - a. Kas labiausiai nulemia, ar klausysitės leidinio, ar ne?
 - b. Ar knygos pasirinkimą įtakoja diktorius balsas, dikcija, įrašo kokybė?
 - c. Ar naudojate ELVIS katalogais, ar dažniausiai ieškote konkretaus leidinio?
 - d. Ar jūsų vaikas naudoja kitomis platformomis skaitymui arba garsiniam turiniui (pvz., Audioteka, Audible (platformos anglų k.), tinklalaidės)?
8. Kokius įrenginius naudojate ELVIS knygų klausymui?
 - a. Išmanusis telefonas? Planšetė? Kita?
 - b. MP3 grotuvai ir kiti „neišmanūs“ įrenginiai?
 - c. Ar knygas parsisiunčiate į įrenginį ar klausotės tiesiogiai per ELVIS puslapį?
 - d. Ar yra funkcijų, kurių trūksta dabartiniame jūsų klausymo būde (dėl ELVIS trūkumų, naudojamų įrenginių, leidinių formato ar pan.)?

Mokymo(si) praktika, vadovėliai ir pagalbinės priemonės

9. Kaip jūsų vaikas naudoja vadovėlius ir kitą mokomąją medžiagą, kurią reikia skaityti?
 - a. Papasakokite įprastą vaiko namų darbų ruošimo „seansą“.
 - b. Ar namų darbus darote namuose? Kada, kiek tai užtrunka?
 - c. Ar jūs ar kažkas kitas padeda darant namų darbus, ruošiantis pamokoms?
10. Kokia mokomąja medžiaga naudojasi jūsų vaikas?
 - a. Ar naudojate įprastus mokyklinius vadovėlius? Kaip?
 - b. Ar mokykla / mokytojai suteikia alternatyvią medžiagą (garsines knygas, internetinius puslapius, video ar kito formato)?
 - c. Ar patys ieškote alternatyvių medijų / formatų (pvz., SMP, Youtube video)?
 - d. Iš kur gaunate alternatyvių / prieinamų formatų mokomąją medžiagą? Ar gaunate apskritai?
 - e. Ar naudojate ELVIS esančiais (MP3 / DAISY / PDF) vadovėliais?
11. Ką darote, jei ELVIS nėra reikiamos knygos ar vadovėlio?
 - a. Pvz., jei mokykloje lietuvių pamokai vaikui užduoda (per)skaityti knygą, bet nėra garsinio varianto?
 - b. Kaip skaitėte prieš vaikui tampant ELVIS vartotoju?
12. Ar naudojate kitais įrankiais ar platformomis, kurie padeda skaityti arba mokytis jūsų vaikui (pvz., balso sintezė, simbolių atpažinimas (OCR))?

- a. Jei taip – kurie iš jų efektyviausi, naudingiausi? Jei ne – kodėl?
 - b. Ar vaikas naudoja balso sintezę skaitmeniniam turiniui perklausyti?
 - c. Ar būtų reikalinga, kad šie įrankiai būtų integruoti į ELVIS platformą?
13. Ar derinate garsinį ir tekstinį bei vizualų turinį mokantis bei skaitant?
- a. Ar naudojate šalia garsinės knygos popierinės knygos variantą?
 - b. Ar šalia teksto reikalingos iliustracijos?

Iššūkiai, lūkesčiai ir atgalinis ryšys

- 14. Kas Jums, kaip mamai / tėčiui, yra sudėtingiausia, padedant jūsų vaikui skaityti ir mokytis?
- 15. Kas labiausiai padėtų / palengvintų skaitymo ir mokymo(si) patirtis jūsų vaikui?
- 16. Ar norėtumėte dar kažką svarbaus paminėti? Ką ELVIS komanda, švietimo atstovai ar kiti turėtų žinoti?

Bendri klausimai

- A. *[Jei nebuvo atsakyta]* Kada vaikui diagnozuoti skaitymo sutrikimai? Ar yra gretutinių neurologinių (arba kitokių) ypatumų (pvz., diskalkulija, ADHD, autizmas)?
- B. Kiek yra vaikų jūsų šeimoje? Kelintas šeimoje yra vaikas, apie kurį kalbėjomės?
- C. *[Jei nebuvo atsakyta]* Ar šeimoje yra kitų vaikų su skaitymo / mokymosi ypatumais?
- D. Kur šiuo metu gyvenate? Ar jūsų vaikas eina į privačią, ar į valstybinę mokyklą?